

İrade Beyanlarının Yorumlanması Bakımından Muvazaa

The Simulation in Terms of Interpretation of Declarations of Intent

Barış DEMİRSATAN*

Öz

Muvazaalı irade beyanında, gerçek irade ve beyan arasında kasıtlı bir farklılık bulunmaktadır. Muvazaanın hukuki işlem üzerindeki etkisini tespit edebilmek için öncelikle irade beyanının yorumlanması gerekir. İşlem varlık kazandıktan sonra geçerlilik açısından değerlendirilebilir. Bu bağlamda irade ve beyan arasında kasıtlı farklılık bulunan bütün durumlar ortaktır. Güven kuramının uygulandığı hallerde irade beyanının muhatabı, beyan sahibinin gerçek iradesini bildiği veya bilebilecek durumda olduğunda; beyan, irade doğrultusunda hüküm ifade eder. İrade kuramının uygulandığı yöneltilmesi gerekmeyen irade beyanlarında da, beyan irade doğrultusunda hüküm doğurur. Muvazaada, muhatap gerçek iradeyi bildiği için muhatap olduğu irade beyanı sonuç doğurmaz. Hukuken yoktur. Bu itibarla muvazaalı işlemin hukuken sonuç doğurmamasının nedeni muhatabın gerçek iradeyi bilmesidir. Bu konuda beyan sahibi ve muhatabın anlaşmış olmalarına gerek yoktur. Beyan kuramının kısmen veya bütünüyle uygulandığı olasılıklarda ise, beyan ve gerçek irade arasındaki farklılık iddiaları dinlenilmez. Beyan, içeriğine göre hüküm doğurur.

Anahtar Kelimeler: İrade beyanı, İrade beyanının yorumlanması, İrade ve beyan arasında kasıtlı uyumsuzluk, Güven kuramı, Muvazaa

Abstract

There is a deliberate difference between true will and declaration in the collusive declaration of intent. The declaration of intent must be firstly interpreted in order to determine the effect of the collision on the legal transaction. The validity can be evaluated once the transaction is concluded. In this context, all situations where there is a deliberate difference between will and declaration can be evaluated jointly. In cases where the trust theory is applied, when the addressee of the declaration of intent knows or is able to know the true will of the declaration, such declaration becomes in accordance with the will. In a declaration of will, which does not need to be directed, in which the will theory is applied, the declaration also creates its effects in accordance with the will. In the case of a collusive transaction, the declaration of intent gives rise to no legal effect since the addressee is aware of the true will. In this respect, the reason why the collusive act does not have any legal consequences is that the addressee knows the true will. There is no need for an agreement between parties to prevent the collusive act from having any legal effect. In cases where the declaration theory is applied partially or wholly, any claim arising out of the difference between declaration and true will cannot be heard. The declaration engenders its effects in accordance with its literal content. The declaration gives rise to legal effects in accordance with its content.

* Ar. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, E-Mail: baris.demirsatan@istanbul.edu.tr

Keywords: Declaration of intent, Interpretation of declaration of intent, Deliberate mismatch between will and declaration, Theory of trust, Collusion

GİRİŞ

Muvazaalı (danışıklı) bir irade beyanı söz konusu olduğunda, gerçek irade beyan edilen hukuki sonucun doğmaması yönünde olduğu için beyan sahibinin gerçek iradesi ile beyanı arasında kasıtlı bir farklılık bulunur. Bu farklılığın irade beyanının varlık ve geçerliği üzerindeki etkisi hususunda aşağıda değinileceği üzere öğretide çeşitli görüşler bulunmaktadır. Çalışmada bu görüşler çerçevesinde söz konusu farklılığın irade beyanı üzerindeki etkisi incelenecektir.

Esas itibarıyla, çalışmada değerlendirilen hukuki mesele salt muvazaaya özgü olmayıp irade beyanında gerçek irade ve beyan arasında kasıtlı farklılığın bulunduğu bütün halleri kapsamaktadır. Bir irade beyanının geçerliliği hususunda değerlendirme yapabilmek için öncelikle bu beyanın hukuken var olması gerekmektedir. İrade beyanının varlığını tespit etmek ise yorumlamayı gerektirir. Bu kapsamda çalışmanın konusunu oluşturan hukuki meseleye yanıt bulabilmek için öncelikle muvazaa kavramına değinilecek, ardından irade beyanlarına ilişkin yorumlama kuramları açıklanacak ve bu kuramların uygulama alanları tespit edilecektir. Bu tespitler doğrultusunda, gerçek irade ve beyan arasında kasıtlı farklılığın irade beyanı üzerindeki etkisi değerlendirilerek çalışma sonuçlandırılacaktır.

I. MUVAZAA KAVRAMI

Muvazaa, görünüşte var olan bir hukuki işlemin (muvazaalı/danışıklı işlem) hukuken sonuç doğurmaması hususunda¹ bu işlemin tarafları veya tarafı ile muhatabının uzlaşmış olmasını ifade

1 Bu itibarla üçüncü kişileri aldatma amaç veya saiki, muvazaanın unsuru sayılamaz (WOLF Manfred/NEUNER Jörg, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts**, Münih, 2016, §40 N. 15; ACJC/229/2018 (Swisslex); KARAYALÇIN Yaşar, “Muvazaa (Danışık) – Hileli Anlaşma – Miras Bırakanın Muvazaası”, **Prof. Dr. Selâhattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999, s. 348; Benzer yönde: ADAY Nejat, **Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa**, İstanbul, 1992, s. 8). Kaldı ki üçüncü kişileri aldatma amacı olmadan işlemin hüküm doğurmaması husundaki uzlaşımın nasıl nitelendirileceği aksi görüş tarafından yanıtlanamamaktadır. Önemli olan işlemin hukuki sonuç doğurmamasıdır. Saik belirleyici veya niteleyici değildir. Bu bağlamda, miras hukukundaki saklı pay kurallarını aşmak saikiyle yapılan muvazaalı işlemlerin (*muris muvazaası*) de olağan muvazaadan hukuki sonuçları açısından farkı yoktur. Bu nedenle ayrı muvazaa türü olarak kategorize edilmesine kanımızca gerek yoktur. Karş. Muvazaada üçüncü kişiyi aldatma amacını arayan görüş: EREN Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2019, N. 1088; ANTALYA O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 2015, s. 281; İNAN Ali Naim/YÜCEL Özge, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2016, s. 274; FEYZİOĞLU Feyzi N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 1976, s. 188; ESENER Turhan, **Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler**, İstanbul, 1956, s. 11-12; YILDIRIM Abdulkemal, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2017, s. 125; CANSER Erol/ÖZEL Çağlar, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Ankara, 2017, N. 495; ATAMULU İsmail, **Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa**, Ankara, 2017, s. 44 vd.; AKINCI Şahin, “Alacaklılardan Mal Kaçırarak için Kurulan Yeni Şirkete Müracaat İmkânı Bakımından; Muvazaa, Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ile Organik Bağ Kavramlarının Elverişliliği ve Yargıtay Uygulamaları”, **SÜHFD C. 27 S. 3** (2019), s. 655; SCHWENZER Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, Bern, 2016, N. 30.04; HUGUENIN Claire, **Obligationenrecht Allgemeiner und Besonderer Teil**, Zürih, 2014, N. 198; Yarg. 4. HD., 9.10.2012, 9891/14653 (Lexpera) “Muvazaanın şartları; görünürdeki işlem, muvazaa anlaşması ve aldatma kastıdır.” Üçüncü kişileri aldatma kastının muvazaa nedeniyle geçersizliğin unsurlarından sayılmasının, noterde düzenlenen

eder². Başka bir deyişle, muvazaa halinde iki kişi³ gerçek iradelerine uygun olmayan bir hukuki görünüş yaratma konusunda ortak bilinçle hareket etmektedir. Bu durumda, iradelerine uygun olmayan hukuki görünüş yaratan görünüşteki hukuki işleme ilişkin irade beyan veya beyanları, beyanda bulunanların gerçek iradelerinden kasıtlı olarak farklılık arz eder⁴. Muvazaa, görünüşteki

- arsa payı karşılığı inşaat sözleşmelerinden doğan taşınmaz mülkiyeti devir borcunun ifası kapsamında tapu sicilinde satış sözleşmesi düzenlenmesinin geçerli kabul edilmesine dayanak olduğu hususunda: ÖZ Turgut, “Kat Karşılığı İnşaat Sözleşmesinde Şekil Sorunları”, Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağan, İstanbul, 2017, s. 501; İnançlı işlemlerin üçüncü kişileri aldatma amacı taşımadıkları takdirde muvazaalı sayılmayacağı şeklinde karşı. ALTAŞ Hüseyin/KURT Leyla M., “İnançlı İşlemler”, İNÜHFD C. 2 S. 2 (2011), s. 14.
- 2 KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm I**, İstanbul, 2014, §35 N. 1; TEKİNAY S. Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 1993, s. 408; ANTALYA, s. 280; İNAN/YÜCEL, s. 274; TUNÇOMAĞ Kenan, **Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler**, İstanbul, 1976, s. 291; FEYZİOĞLU, s. 187; Yarg. HGK., 26.9.2012, 14-422/618 (Lexpera) “Muvazaa, en basit tanımıyla, bir sözleşmenin taraflarının, üçüncü kişilerden gerçek durumu gizleyerek, onları aldatmak maksadıyla, gerçek iradelerine uymayan ve kendi aralarında geçerli olmayan bir hususta anlaşmalarıdır. Bu şekilde yapılan işlemlere de, muvazaalı işlemler adı verilir.” Karş. Tarafların bu şekilde görünmelerine muvazaa adı verildiği şeklinde: AKINCI Şahin, **Borçlar Hukuku Bilgisi**, Konya, 2016, s. 90; İki tarafın beyan ve iradeleri arasında isteyerek meydana getirdikleri uygunsuzluk şeklinde: EREN, N. 1087. Bu kapsamda teknik olarak muvazaa iki tarafın hüküm ifade etmeme hususunda uzlaşmasını gerektiği için yöneltilmesi gereken irade beyanlarında gerçekleşebileceği öğretide vurgulanmaktadır: Palandt-ELLENBERGER Jürgen, **Palandt Bürgerliches Gesetzbuch**, Münih, 2018, §117 BGB, N. 2; VON TUHR Andreas/PETER Hans, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts Band I (mit Supplement)**, 3. Baskı, Zürih, 1984, §35 III; BK-KRAMER Ernst A./SCHMIDLIN Bruno, **Berner Kommentar Band/Nr. VI/1/1 Allgemeine Einleitung in das schweizerische Obligationenrecht und Kommentar zu Art. 1-18 OR**, Bern, 1986, Art. 18 OR, N. 149; ATAAY Aytekin, **Borçlar Hukukunun Genel Teorisi Birinci Yarım**, İstanbul, 1981, s. 206; FEYZİOĞLU, s. 190; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §35 N. 7; DURAL Mustafa/SARI Suat, **Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri**, İstanbul, 2015, s. 213-214. Bkz. ve karşı. EREN, N. 1093; ADAY, s. 7, yazara göre, muvazaaya elverişlilik için yöneltilmesi gereken beyanın varlığından ziyade karşı tarafın muvazaa anlaşmasını kabulü gerekmektedir. Aşağıda açıklanacağı üzere, bu konuda anlaşmadan önce, güven kuramının uygulanması ile gerçek iradeyi muhatapın biliyor olması muvazaalı işlemin hukuken varlık kazanmaması için yeterli olmaktadır. Sadece sözleşmelerde muvazaanın mümkün olduğu fikrinde: ATAMULU, s. 35-36; Yarg. 2. HD., 22.10.2007, 19259/13908 (Lexpera) “...özellikle muvazaa, iki taraflı işlemler için söz konusu olup, tek taraflı irade beyanı niteliğinde olan ...”. Karş. Yarg. 4. HD., 2.4.2012, 14206/5460 (Lexpera) “Kural olarak üçüncü kişiler (olayımızda davacı) muvazaa nedeniyle hakları zarara uğratıldığı takdirde, tek taraflı veya çok taraflı hukuki işlemlerin geçersizliğini ileri sürebilir.” Alman hukukunda Al. MK §117 hükmü yasada irade beyanlarına ilişkin kısımda düzenlendiğinden öğreti yöneltilmesi gerekli irade beyanlarında muvazaanın söz konusu olabileceğini, muvazaanın salt sözleşmeye özgü olmadığını açıkça kabul etmektedir: WOLF/NEUNER, §40 N. 15; MEDICUS Dieter/PETERSEN Jens, **Allgemeiner Teil des BGB**, Heidelberg, 2016, §40 N. 594; BORK Reinhard, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs**, Tübingen, 2016, N. 801; VON TUHR Andreas, **Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts**, C. II/1, Berlin, 1957, s. 557. Nitekim esas itibarıyla muvazaa, sözleşmenin kendisiyle ilgili olmayıp sözleşmeyi oluşturan irade beyanlarına ilişkin bir hukuki durumdur.
- 3 Çok taraflı sözleşmelerde sözleşmenin kurulmasına yönelik irade açıklamaları, her bir muhatap açısından güven kuramına göre yorumlanmalıdır. Bu açıdan, her bir muhatap açısından irade beyanları arasında uyuma bulunması lazım gelir. Buna göre bu irade açıklamaları arasında birinin güven kuramına göre gerçek irade hukuki sonuç doğurmaması istendiği muhatapça biliniyor veya bilinmesi gerekiyorsa, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları bulunmayacağı için sözleşmenin kurulması söz konusu olmayacaktır. Benzer yönde, sözleşmenin devri gibi çok taraflı bir sözleşmede, salt iki tarafın muvazaa hususunda anlaşmasının yeterli olduğu fikrinde: REYMOND Philippe, **La cession des contrats**, Lozan, 1989, s. 62. Bu durumda irade ve beyanları arasında farklılık bulunmayanlar, bu suretle sözleşmenin kurulmasına engel olanların sorumluluğuna *culpa in contrahendo* esasına göre gidebilir. Farklı yönde her üç tarafın da bu hususta anlaşmış olması gerektiği görüşünde: FAVRE Pascal G., **Le transfert conventionnel de contrat**, Zürih-Basel-Cenevre, 2005, N. 982; Adi ortaklık sözleşmesi açısından bu görüşte: DOĞANAY Y. Ümit, **Âdi Şirket Akdi**, İstanbul, 1968, s. 79.
- 4 KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §35 N. 1; ANTALYA, s. 279; ESENER, **Muvazaa**, s. 10; ENGEL Pierre, **Traité des obligations en droit suisse**, Bern, 1997, s. 224; HUGUENIN, N. 198; CHK-KUT Ahmet, **Handkommentar zum Schweizer Privatrecht: Obligationenrecht – Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183 OR**, Zürih, 2016, Art. 18 OR, N. 27; BORK, N. 794; Yarg. 9. HD., 15.11.2016, 35282/20130 (Lexpera) “Bununla birlikte irade açıklanırken bazen beyanın iradeye

işlem yapıldığı anda var olmalıdır. Bir işlem varlık kazandıktan sonra, görünüşte var olan işlem haline getirilemez⁵. Bu olasılıkta ancak gerçek ve geçerli bir hukuki işlemi ortadan kaldırmaya yönelik bir hukuki işlem yapılması söz konusu olabilir⁶.

Yukarıdaki tanımlama çerçevesinde muvazaada, muvazaalı işleme ilişkin irade beyan veya beyanlarında, beyan sahiplerinin gerçek iradeleri ve beyanları arasında kasten yaratılmış bir uyumsuzluk vardır. İki taraflı veya çok taraflı bir hukuki işlem söz konusu ise, bu durum muvazaalı işleme yönelik her bir irade beyanı için geçerlidir. Dolayısıyla muvazaa olarak ifade edilen, muvazaalı işlemin hukuki sonuç yaratmaması konusundaki ortak bilincin muvazaalı işlem üzerindeki etkisini değerlendirmek için öncelikle muvazaalı işleme yönelik irade beyanlarının yorumlanması gerekir. Zira bir hukuki işlemin geçerliliği hakkında değerlendirme yapabilmek için öncelikle varlık koşullarının bulunması gerekir. Farklı bir deyişle muvazaanın irade beyanlarının varlığı üzerindeki etkisi, geçerliliği üzerindeki etkisinden önce incelenmelidir.

II. İRADE BEYANLARINDA YORUM YÖNTEMLERİ

A. GENEL OLARAK

Hukuki işlem, hukuk düzeninin beyan edilen irade doğrultusunda ve iradeye uygun olarak işlemin geçerli olması kaydıyla hukuki sonuç bağladığı irade açıklaması olarak tanımlanabilir⁷. Bu itibarla, hukuki sonuca yönelmiş irade beyanı, bütün hukuki işlemler açısından ana varlık koşulunu oluşturmaktadır⁸. Hukuki sonuca yönelen bir irade beyanı yoksa bu sonucu doğuracak hukuki işlem

uygun olmaması da söz konusu olabilir. Eğer bu uygunsuzluk istenerek oluşturulmuşsa “zihni kayıt”, “latife beyanı” ve “muvazaa” söz konusudur. Muvazaada uygunsuzluk her iki tarafça da istenmektedir. Oysa zihni kayıt ve latife beyanında taraflardan sadece biri bu uygunsuzluğu istenmektedir.” Bu nedenle muvazaalı işlem aracılığı ile taraflar gizli ve gerçek bir hukuki işlem yaptığı takdirde (nisbi muvazaa), bu işlem ile muvazaa hususundaki taraflar arasındaki uzlaşma birbirinden bağımsız ve farklı olur. Aksi yönde, örtülü işlem ve muvazaa hususundaki uzlaşmayı gizli anlaşma olarak bir bütün kabul eden görüş: KOÇ Nevzat, “Türk Medeni Hukukunda ve Roma Hukukunda Hükümsüzlük (=Butlan)”, *DEÜHFD* Yıl 2 S. 2 (1981), s. 159.

- 5 ANTALYA, s. 281; BK-MÜLLER Christoph, *Berner Kommentar Art. 1-18 OR mit allgemeiner Einleitung in das Schweizerische Obligationenrecht*, Bern, 2018, Art. 18 OR, N. 321; Yarg. HGK., 21.3.2019, 1-1225/326 (Lexpera) “Muvazaa anlaşmasının görünüşteki sözleşmeden önce veya en geç onunla aynı zamanda yapılması gerekir. Daha sonra yapılan sözleşme bu muvazaa sözleşmesini değil, önceki geçerli sözleşmeyi değiştiren ikinci bir sözleşme niteliğini taşır.” Karş. Sadece muvazaalı işlemle aynı anda söz konusu olabileceği fikrinde: ADAY, s. 9-10. Ayrıca karş. VON TUHR, s. 564, yazar bu eserde muvazaa anlaşmasını ikale anlaşmasıyla eşdeğer görmektedir. Benzer yönde: POSTACIOĞLU İlhan E., *Gayri Menkullerin Ferağına Müteallik Aktlerde Şekle Riayet Mecburiyeti*, İstanbul, 1945, s. 114.
- 6 KOCAYUSUPPAŞAOĞLU, §35 N. 4.
- 7 DEMİRSATAN Barış, *Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi*, İstanbul, 2019, s. 4. Bu çerçevede, bir hukuki işlemin hükümsüz olmasının onu hukuki işlem sayılmaktan çıkarmadığı gözden kaçırılmamak gerekir.
- 8 WOLF/NEUNER, §28 N. 1; OĞUZMAN/BARLAS, N. 659; ŞEKER Muzaffer, *Yazılmamış Sayılma*, İstanbul, 2015, s. 63. Yokluk, hukuki işlemin varlık unsurlarının bulunmamasıyla gerçekleşen doğal bir sonuçtur. Bununla birlikte istisnaen kanun koyucunun yokluğu bir yaptırım olarak düzenlemesi söz konusu olabilir. Türk hukukunda genel işlem koşullarının içerik denetimine ilişkin olmasına karşın yazılmamış sayılma yaptırımı bağlanan TBK m. 24’ün yokluk yaptırımı öngördüğünü kabul eden görüşler (Örn. EREN, N. 648; YELMEN Adem, “Değiştirme Yasağı”, *İzmir Barosu Dergisi* 2015/3, s. 373; AKÇAAL Mehmet, “Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşullarına Dair Hükümleri Hakkında Bir İnceleme”, *Gazi Ü. HFD*, C. 18 S. 1 (2014), s. 61) açısından bu hüküm örnek olarak verilebilir. Bu çerçevede, yokluk

de yoktur. Dolayısıyla hukuki işlemin varlığı ve yöneldiği sonucun belirlenebilmesi, irade beyanının yorumlanmasına bağlıdır. Bu çerçevede irade beyanının yorumlanabilmesi için aşağıda değinilecek ve odak noktası irade beyanının yorumunda⁹ kimin anlayışının üstün ve haklı sayılacağı olan yorum yöntemleri geliştirilmiştir.

B. İRADE KURAMI

İrade kuramı, irade açıklamasının beyan sahibinin gerçek iradesi doğrultusunda ise hüküm doğuracağını kabul eder¹⁰. Gerçek iradeye uymayan beyan, hukuki sonuç doğurmaz¹¹. Bu kuram, mutlak olarak beyan sahibini korur; varsa, irade beyanının yöneltildiği karşı tarafın anlayışını dikkate almaz. Dolayısıyla, irade kuramının yöneltilmesi gereken irade beyanları¹² bakımından kabul edilemez olduğu sonucuna ulaşılabilir. Mutlak olarak iradeyi üstün tutmak, irade beyanının yöneltildiği ve kural olarak hukuki sonuçların üzerinde doğacağı kişiyi hukuken belirsizliğe mahkûm etmek anlamına gelir. Nitekim bu görüş, tarihsel gelişim içinde eleştiriye uğradığı gibi sözleşmenin kurulması bağlamında Türk hukukunda TBK m. 1/I hükmüyle açıkça reddedilmiştir¹³.

İrade kuramı, hüküm doğurması için karşı tarafa yöneltilmesi gereken, başka bir deyişle muhatabı olan irade beyanları açısından, muhatabın hukuki güvenliğini göz ardı ettiği için kabul edilebilir

kavramsal açıdan sonuç olarak yokluk ve yaptırım olarak yokluk şeklinde ayrıma tabi tutulmalıdır. Öte yandan belirtmek gerekir ki TBK m. 24 hükmünün kesin hükümsüzlük yaptırımını doğuracağı yönünde bir görüş de öğretide haklı olarak savunulmaktadır: ATAMER Yeşim M., “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi – TKHK m. 6 ve TTK m. 55/I(f) ile Karşılaştırmalı Olarak”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu 8 Nisan 2011**, Ankara, 2012, s. 61 vd.; NOMER Haluk N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 2020, N. 50a.1

9 Söz konusu olan, işlemin varlık kazanması hususunda yapılan kurucu yorumdur. Bu kavram hakkında: ANTALYA, s. 227.

10 MERZ Hans, **Vertrag und Vertragsschluss**, Friburg, 1992, §4 N. 162; BOEMKE Burkhard/ULRICI Bernhard, **BGB Allgemeiner Teil**, Berlin, 2014, §5 N. 2; KOCHENDÖRFER Thomas, **Die Begründungsbedürftigkeit der Ausübung zivilrechtlicher Gestaltungsrechte**, Göttingen, 2010, s. 61; EREN, N. 397; ERGÜNE M. Serkan, **Vasiyetnamenin Yorumu**, İstanbul, 2011, s. 5; ANTALYA, s. 228; İNAN/YÜCEL, s. 168; ESENER Turhan, “Borçlar Hukuku Sistemimize Göre Akitlerin İnikadında İtimat Prensibinin Ehemmiyeti”, **AÜHF D. 9 S. 3 (1952)**, s. 168. İrade kuramında sözleşmenin sadece tarafların gerçek iradesine göre hüküm doğurabileceği: PIOTET Paul, **La formation du contrat**, Bern, 1956, s. 83.

11 ERGÜNE, s. 5-6; EREN, N. 397; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 72; ENGEL, s. 215; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 141; PIOTET, **Formation**, s. 83.

12 Yöneltilmesi gerekli irade beyanlarının oluşumu ve hüküm ifade edebilmesi için muhataba yönetilmesi gerekir, salt dışarı yansıtılması yeterli değildir. Buna karşılık yönetilmesi gerekli olmayan irade beyanlarının varlığı ve hükmü için beyan edilmiş olmaları yeterlidir. Bu konuda: İstŞ-SEROZAN Rona, **İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu**, Cilt I, İstanbul, 2019, TBK m. 1, N. 22; OĞUZMAN M. Kemal/BARLAS Nami, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2018, N. 684-685; SEROZAN Rona, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2015, III §2 N. 5-5c; ANTALYA O. Gökhan/TOPUZ Murat, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2016, s. 185; HUGUENIN, N. 179-180; GAUCH Peter/SCHLUEP Walter R./SCHMID Jörg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil Bd. I**, Zürich, 2008, N. 194-195 ve 205; SCHWENZER, N. 27.14-27.15; ENGEL, s. 127-128; MEDICUS/PETERSEN, §22 N. 259-260; WOLF/NEUNER, §33 N. 5-9. İrade beyanı bir başkasının hukuk alanını etkiliyorsa kural olarak yöneltilmesinin gerekeceği ve bu hususta açık bir düzenlemeye gerek duyulmadığı: FLUME Werner, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts Zweiter Band Das Rechtsgeschäft**, Berlin, 1992, §11 4, s. 139.

13 EREN, N. 400; ERGÜNE, s. 6.

olmasa da yöneltmesi gerekmeyen irade beyanları bakımından belirtilen riske yol açmamaktadır. Başka bir ifadeyle hüküm doğurmak için muhataba gereksinim duymayan irade beyanlarında irade kuramı uygulanabilir¹⁴. Bu itibarla irade kuramı, tarihi gelişim çerçevesinde yöneltmesi gereken irade beyanlarında terk edilmiştir. Yöneltmesi gerekmeyen irade beyanlarında kural olarak irade kuramı uygulanır¹⁵. Nitekim yöneltmesi gerekmeyen irade beyanı olarak, vakıf kurma, vasiyetname gibi işlemlerde irade beyanının irade kuramına göre yorumlanacağı kabul görmektedir¹⁶.

C. BEYAN KURAMI

Beyan kuramı, irade kuramının aksine, irade açıklamasının esas alınacağını ve beyanın açıklama içeriğine göre hüküm doğuracağını kabul etmektedir¹⁷. Beyan kuramı açısından bu durumda iki olasılık söz konusu olur: Beyana muhatabın yüklediği öznel anlam esas alınabilir (*anlam verme/öznel beyan kuramı*) veya beyana üçüncü bir kişinin yükleyebileceği nesnel anlam (*nesnel beyan kuramı*) dikkate alınabilir¹⁸.

İkinci olasılık, ne beyan sahibini ne de muhatabını yeterince koruduğu ve iki tarafın da istemediği bir sonuca yol açabileceği, üçüncü kişinin nesnel anlayışıyla irade beyanının ilgililerini bağlanmasının her zaman arzu edilebilir olmaması itibarıyla reddedilmelidir¹⁹. Kaldı ki işleme yabancı üçüncü kişinin anlayışını genel olarak esas almaya neden oluşturacak haklı bir gerekçe de yoktur. Ancak belirtileceği üzere birtakım istisnai hallerde bu kurama başvurmak gerekli olacaktır.

Birinci olasılığın ise muhatabın öznel anlayışına mutlak üstünlük tanıdığı için kabul görmesi olanaklı değildir²⁰. Esasen irade kuramına yöneltilebilecek bütün eleştiriler, bu olasılık için de geçerlidir. Daha açık bir deyişle, bu olasılık, irade kuramının muhatap açısından uygulanmasından ibarettir²¹. İrade kuramı, yönetilmesi gerekmeyen irade beyanlarında sakınca yaratmadığı için uygulanabildiği

14 WOLF/NEUNER, §35 N. 31; MEDICUS/PETERSEN, §24 N. 322; BORK, N. 513; SEROZAN Rona, **Medeni Hukuk**, III §2 N. 5c; CHK-KUT, Art. 18 OR, N. 4; DURAL/SARI, s. 245; İstŞ-SEROZAN, TBK m. 1, N. 23.

15 Yarg. 3. HD., 27.5.2014, 6645/8309 (Lexpera) "Zira irade teorisi, dışa vurulmuş irade yerine, beyan sahibinin gerçek iradesini üstün tutmakla, vasiyetnamenin varması gerekli olmayan tek taraflı işlem karakterine en uygun çözümü sunmaktadır."

16 Vakıf kurma: SEROZAN Rona, **Tüzel Kişiler Özellikle: Dernekler ve Vakıflar**, İstanbul, 1994, s. 92; ÖZTAN Bilge, **Tüzel Kişiler**, Ankara, 1998, s. 125; ÖZSUNAY Ergun, **Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler**, İstanbul, 1978, s. 405; WOLF/NEUNER, §35 N. 31. Vasiyetname: CR-WINIGER Bénédicte, **Commentaire Romand – Code des Obligations Art. 1-529**, Basel, 2012, Art. 18 CO, N. 69; SCHWENZER, N. 27.36; ERGÜNE, s. 17 vd.; BORK, N. 517; GRUBER Michael/SPROHAR-HEIMLICH Helga/SCHUEBA Elisabeth, "§16 Die letztwillige Verfügung", **Erbrecht und Vermögensnachfolge**, Viyana, 2010, s. 440. Bu çerçevede miras sözleşmesinin tek yanlı içeriğine dahil hükümler de irade kuramı çerçevesinde yorumlanmak gerekir.

17 ERGÜNE, s. 6; ANTALYA, s. 228 ve 229; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 141; BOEMKE/ULRICI, §5 N. 2.

18 ERGÜNE, s. 6.

19 EREN, N. 403; ANTALYA, s. 230.

20 EREN, N. 402; ANTALYA, s. 229.

21 ERGÜNE, s. 7; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 72.

halde, sadece muhatabın bulunduğu, sahibi olmayan bir irade beyanı bulunmayacağından ötürü, bu şekliyle kuram uygulama alanı bulmamalıdır²².

D. GÜVEN KURAMI

İrade ve beyan kuramları, güven kuramıyla senteze ulaşmış, hem irade beyanında bulunanın, hem de beyan muhatabının anlayışlarına ilişkin haklı güvenleri korunmuştur. Güven kuramına göre, bir irade beyanı²³, beyan muhatabı²⁴ tarafından dürüstlük kuralı (MK m. 2) çerçevesinde nasıl anlaşılması gerekiyorsa o içerikle hüküm ifade eder²⁵. Buna göre, hem beyan sahibi, beyanın makul ve dürüst şekilde anlaşılacağına itimat edebilir; muhatap da kendisine ulaşan irade beyanının beyan sahibinin iradesini makul ve dürüst şekilde ifade ettiğine itimat edebilir²⁶. Dolayısıyla beyan sahibi, iradesinin makul ve dürüst bir muhatap tarafından nasıl anlaşılacağına ilişkin özen göstermek zorunda olduğu gibi, muhatap da makul ve dürüst biri olarak beyanı anlama konusunda özen göstermek zorundadır. Böylece irade açıklamasının sahibi ve muhatabı arasında denge tesis edilmiş olur²⁷. Bu bağlamda muhataba ulaşma olgusu gerekli dahi görülmeden²⁸ irade faaliyetine olanak tanımak güven kuramının uygulandığı bir hukuk rejiminde söz konusu değildir²⁹. İrade faaliyeti,

- 22 Sistematik açıdan İBK m. 1 (TBK m. 1) hükmü ile esas olarak irade kuramının benimsenmiş olduğu, İBK m. 18 (TBK m. 19) ve beyan hatasına ilişkin hükümlerle güven kuramına dayanak kazandırıldığı görüşünde: BSK-HONSELL Heinrich, **Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I**, Basel, 2015, Art. 2 ZGB, N. 13. Borçlar Kanununun sözleşmenin kurulmasına ilişkin herhangi bir kuramı açıkça kabul etmediği, kanundaki birtakım hükümlerden sonuca varılabileceği görüşünde: PIOTET, **Formation**, s. 81, ancak yazar İBK m. 1 bağlamında irade kuramının işlem ve açıklama iradesinin gerekliliğini temellendirebileceğini ifade etmektedir: s. 94.
- 23 Güven kuramının doğrudan doğruya irade beyanlarının yorumuna yönelik olduğu: ZK-JÄGGI Peter, **Zürcher Kommentar Band/Nr. V/1a – Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art. 1-529 OR)**, Zürich, 1973, Art. 1 OR, N. 190; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 165. Ayrıca irade beyanını teşkil eden eylemin varlığına ilişkin yorumlamada da uygulanır: KOCAYUSUPFAŞAOĞLU Necip, **Güven Nazariyesi Karşısında Borç Sözleşmelerinde Hata Kavramı**, İstanbul, 1968, s. 28; EREN, N. 412; OĞUZMAN/BARLAS, N. 666; GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 208.
- 24 Muhatap belirli bir kişi değilse, başka bir deyişle belirsiz bir kişi çevresine yöneltilmişe dürüstlük kuralı çerçevesinde ortalama bir muhatabın veya söz konusu muhatap çevresinin ortak anlayışı dikkate alınmak gerekir: WOLF/NEUNER, §35 N. 33.
- 25 GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 207; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 148; ENGEL, s. 216; BUCHER Eugen, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht**, Zürich, 1988, s. 122; ZK-JÄGGI, Art. 1 OR, N. 195; OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 2018, N. 242; KOCAYUSUPFAŞAOĞLU, §13 N. 2; EREN, N. 409; FEYZİOĞLU, s. 356; NOMER, N. 25.6; ANTALYA, s. 231; DURAL/SARI, s. 244; KANIŞLI Erhan, **Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma**, İstanbul, 2018, s. 99; ESENER, **İtimat**, s. 174. Bu nedenle kuramın temelini MK m. 2 olduğu kabul edilmektedir: OĞUZMAN/BARLAS, N. 911; DURAL/SARI, s. 244; EREN, N. 406; SEROZAN, III §2 N. 3; OKTAY Saibe, “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, **İÜHF** C. 55 (1996), s. 279; GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 211; HUGUENIN, N. 193; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 162; ANTALYA/TOPUZ, s. 375; KANIŞLI, s. 91; SARIKAYA Murat, **Sözleşmenin Yorumlanması**, İstanbul, 2019, s. 82. Dürüstlük kuralının somutlaştığı yönünde: CR – MORIN Ariane, Art. 1 CO, N. 106. Pozitif hukuk ötesi bir temeli olduğu yönünde: ZK-JÄGGI, Art. 1 OR, N. 188.
- 26 MERZ, §2 N. 52.
- 27 İştŞ-SEROZAN, TBK m. 1, N. 15 ve 53. İrade bozukluklarında beyanın iptal edilebilir nitelikte olmasının da irade ve beyan kuramları arasında kurulmuş dengeyi gösterdiği görüşünde: BOEMKE/ULRICI, §12 N. 4.
- 28 Oysa irade kuramında dahi iradenin açıklanmış olması, iradenin belirlenmesi ve hukuki sonuç doğurması için gereklidir: BOEMKE/ULRICI, §5 N. 2.
- 29 DEMİRSATAN, s. 10-11; Karş. OĞUZMAN M. Kemal, **Medenî Hukuk Dersleri**, İstanbul, 1994, s. 111 dn. 38, yazar

ancak irade kuramı çerçevesinde temellendirilebilir³⁰. İrade faaliyeti olarak kabul edilen bir eylem, güven kuramı çerçevesinde muhataba ulaştığı ölçüde örtülü irade beyanı veya irade karinesi olarak hüküm doğurabilir³¹. Güven kuramı, burada taraflar arasında menfaat dengesi kurma işlevini tekrar gösterir. Buna göre ayrık bir irade faaliyeti kavramına gerek yoktur.

Muhatap, beyan sahibinin gerçek iradesini biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa, irade açıklaması gerçek iradeye göre sonuçlarını doğurur³². Öğretide gerçek iradenin muhatapça bilindiği haller, güven kuramının dışında ve öznel yorumlama kapsamında güven kuramından önce gelecek bir durum olarak değerlendiriliyor olsa da, irade beyanının muhatapça nasıl anlaşılması gerekiyorsa öyle hüküm doğuracağı şeklinde kapsayıcı, açık ve basit bir tanım benimsemek ve karşı tarafın iradesinin bilindiği halleri de bu kuram kapsamında saymak kanımızca daha yerinde olacaktır³³.

Güven kuramı da makul ve dürüst muhatabın anlayışını esas aldığından, salt yöneltilmesi gereken irade beyanlarına uygulanabilir³⁴. Oluşumu için birden fazla irade beyanının uyuşması gereken

irade faaliyeti kavramının salt gönderme ile hukuki sonucun doğabileceği irade beyanları için geçerli olabileceğini, varması gereken irade beyanları bakımından irade faaliyetinin söz konusu olmayacağını kabul etmektedir.

30 REPGEN Tilman, "Abschied von der Willensbetätigung: Die Rechtsnatur der Vertragsannahme nach § 151 BGB", *Archiv für die civilistische Praxis*, C. 200 S. 5 (2000), s. 564.

31 DEMİRSATAN, s. 12.

32 WOLF/NEUNER, §35 N. 27; Yarg. 22. HD., 9.10.2019, 20202/18565 (Lexpera) "...davalı işverence davacının iş sözleşmesinin sona erdirileceği, kendi isteği ile işten ayrılmak istemesi durumunda kıdem tazminatını alma konusunda yardımcı olunulacağına ifade edildiği, davacının kıdem tazminatı alabilmek amacıyla istifa dilekçesi verdiği, davalı tanık söylemleri ve dosya kapsamına göre, davalıların eylemleri dikkate alındığında güven teorisi çerçevesinde davacının istifa dilekçesi verdiği anlaşıldığından, istifa iradesinin gerçeği yansıtmadığı değerlendirilmekte kıdem ve ihbar tazminatının kabulü gerekirken..."

33 Benzer yönde: FEYİZÖĞLU, s. 356; Benzer yönde karşı. AKSOY DURSUN Sanem, "Borçlar Hukukunda "Falsa Demonstratio Non Nocet (Yanlış Niteleme Zarar Vermez)" Kuralının Uygulanması", *İÜHF M C. 76 S. 1* (2018), s. 145-146. Nitekim benzer bir ilke benimseyen fiili meram anlatma kuramının güven kuramıyla farklılık taşımadığı öğretide tespit edilmiştir: ERGÜNE, s. 10 dn. 25. Başka bir deyişle kanımızca fiili meram anlatma kuramı, güven kuramıyla özdeş olarak kabul edilebilir. Genel olarak meram anlatma kuramının güven kuramıyla aynıyet gösterdiği: KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §13 N. 4. Gerçek iradenin bilindiği durumların güven kuramın kapsamı dışında kaldığı ve önce geldiği şeklinde karşı. MERZ, §4 N. 164; TERCIER Pierre/PICHONNAZ Pascal/DEVELİOĞLU H. Murat, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul, 2016, N. 196 ve 948a; OĞUZMAN/ÖZ, N. 239; EREN, N. 417; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, *Hata*, s. 11; CR-WINIGER, Art. 18 CO, N. 133-134; GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 212; CHK-KUT, Art. 18 OR, N. 6; KANIŞLI, s. 102; TAŞKIN Zeynep Damla, *Sözleşmenin Kurulması*, İstanbul, 2020, s. 189; JdT 1995 I 274; İFM, 12.10.2017,4A_155/2017 (Swisslex). Ayrıca Viyana Uluslararası Satım Sözleşmesi Konvansiyonu bağlamında: ERGEÇ Işıl, "Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Yorumlanması", *İÜHF M C. 73 S. 2* (2015), s. 224. Söz konusu konvansiyonun yorumlanması, uygulandığı sözleşmelerin yorumlanmasından farklıdır. Hukuk düzeninin bir parçası olarak norm niteliği nazara alınmak suretiyle yorumlanmalıdır. Genel olarak konvansiyonun yorumlanması hususunda: DURSUN KARAAHMETOĞLU Şeyda, "Interpretation of The United Nations Convention on Contracts for The International Sale Of Goods", *Law&Justice Review* Sayı: 14 Yıl: 8 (2017), s. 106 vd.

34 KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, *Hata*, s. 9; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 73; EREN, N. 410-411; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, N. 196-197; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 165; GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 207; HUGUENIN, N. 193; SARIKAYA, s. 78 vd. ve 86; TAŞKIN, s. 183. Yönetilmesi gereken irade beyanlarında muhatabın güven kuramıyla korunması gerektiği: SCHWENZER, N. 27.37; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 138. Yarg. 4. HD., 8.11.1984, 7125/8253 (Lexpera) "Yargıtay'ın görüşünü çok açık ve kesin olarak belirleyen somut bir karar örneği göstermek olanağı yoktur. Ne, var ki, önceleri irade kuralının esas alınması gerektiğine dair içtihatların

hukuki işlemlerde de her bir irade beyanı ayrı ayrı güven kuramına göre değerlendirilecek ve beyanların uyuşup uyuşmadıkları tespit edilecektir³⁵. Örnek olarak, bir sözleşme metninde iki tarafın imzası bulunuyorsa, her bir taraf için bu metnin ayrı ayrı sözleşme kurmaya yönelik irade beyanı olduğu ve her iki beyanın da güven kuramına göre sonuç doğuracağı vurgulanmak gerekir.

E. ARA DEĞERLENDİRME: HUKUKİ İŞLEMLERİN NİTELİĞİNE GÖRE UYGULANACAK YORUM YÖNTEMİ

Hukuken sonuç doğurabilmesi için yönetilmesi gereken, başka bir deyişle muhataba gereksinim duyan irade beyanları güven kuramına tabi olur. Buna karşılık hukuki sonucunu muhataba yöneltilmesinden bağımsız olarak doğuran irade beyanları, irade kuramı doğrultusunda hüküm ifade eder ve yorumlanır³⁶. Zira irade sahibinin karşısında korunması lazım gelen bir muhatap yoktur. Bununla birlikte soybağı hukukuna ilişkin olarak, tanıma işlemi açısından bir istisna kabul edilmelidir. Tanıma, yöneltilmesi gerekmeyen ve resmi şekilde tanıma yapıldığı hallerde herhangi bir resmi makama beyan sahibi tarafından sunulmayan bir hukuki işlemdir³⁷. Yöneltilmesi gerekmemesine karşın, tanıma üçüncü kişinin (tanınanın) hukuk alanını doğrudan doğruya etkiler. Bu nedenle tanıma hukuki işleminde, tanımaya yönelik irade beyanının, irade kuramına dayanılarak yokluğunun ileri sürülmesinin önüne geçmek gerekmektedir. Beyan yöneltilmediği için güven kuramının uygulanması da söz konusu olmayacağından, nesnel beyan kuramı tanıma işleminin yorumlanmasında esas olacaktır.

Bazı irade beyanlarının sonuç doğurabilmesi için resmi bir makama yöneltilmesi (*geniş anlamda yöneltilmesi gereken irade beyanı/amtsempfangsbedürftige Willenserklärung*) gerekir³⁸. Bu beyanlar da kendi içinde ikiye ayrılmalıdır. Birincisi, resmi makamlar aracılığıyla muhataba yöneltilen irade beyanları olup boşanma, önalım hakkının kullanılması gibi işlemlerin yapıları itibarıyla muhatabının bulunması gerekir. Bu tür irade beyanlarında resmi makamlar üzerinde hukuki işlemin sonuçları doğmadığından dar ve teknik anlamda yöneltilmesi gereken irade beyanının bulunduğu kabul etmek yerinde olmaz. Teknik olarak yöneltilmesi gereken irade beyanı, üzerinde hukuki sonucun olduğu kişiye yöneltilir. Birinci grupta, resmi makamlara yöneltilen irade beyanlarında resmi makamlar, işlemin hukuki sonuçları doğurmak için aracı olmaktadır. İkinci grup ise vakıf kurma,

(Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 22.10.1952 4/88 E. 144 K.) daha sonra “güven kuralı görüşü” doğrultusunda geliştiğini göstermektedir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 5.10.1960 gün ve 4/56 E, 248 K. ve 3.4.1963 gün 2/93 E, 29 K.). ...”; Yarg. 11. HD., 12.4.2011, 11553/4262 (Lexpera) “uyuşmazlık, gerek hukukumuzda gerekse tüm çağdaş hukuk sistemlerinde uygulanan güven kuramı ışığında ele alınmalıdır. Bu kurama göre, irade beyanlarından her birinin objektif anlamına bakılmayacak, bu beyana muhatabın iyiniyetle vereceği anlamın ne olması gerektiği araştırılacaktır (BK'nun 18.maddesi).”

35 ZK-JÄGGI, Art. 1 OR, N. 210; ANTALYA, s. 231.

36 Her yorum yönteminin kendine özgü bir uygulama alanı bulunduğu: MERZ, §4 N. 163.

37 DURAL Mustafa/ÖĞÜZ Tufan/GÜMÜŞ M. Alper, **Aile Hukuku**, İstanbul, 2020, s. 295-296.

38 Çalışmada, dar anlamda yönetilmesi gereken irade beyanları “yöneltilmesi gereken”, geniş anlamda yöneltilmesi gereken irade beyanları “resmi makama yöneltilmesi gereken” irade beyanı olarak ifade edilmiştir. Kanun koyucunun bir irade beyanının resmi makama yöneltilmesini aradığı hallerde ya irade beyanının belirli ve somut bir muhatap çevresini etkilemediği, etkisini belirsiz bir çevrede gösterdiği ya da somut ve belirli bir çevreyi etkilemekle birlikte işlemin önemi nedeniyle bu gerekliliği öngördüğü yönünde: FLUME, §11 4, s. 138-140.

mirasın reddi gibi muhatabın bulunmasını gerektirmeyen ancak resmi makama yönetilmesi gereken irade beyanlarıdır.

Birinci gruptaki irade beyanları, muhatap gereksinimleri itibarıyla, resmi makamın değil muhatabın anlayışının esas alındığı güven kuramına; ikinci grup ise muhatap gereksinimim bulunmaması nedeniyle irade kuramına tabi olmak gerekir. Bununla birlikte, aşağıda açıklanacağı üzere gerçek iradenin irade beyanının sonuç doğurmaması yönünde olduğu hallerde, irade veya güven kuramları değil, beyanın yöneltildiği resmi makam açısından nesnel beyan kuramı uygulanmak gerekecektir.

III. YORUM YÖNTEMLERİ AÇISINDAN MUVAZAA KAVRAMININ YERİ

Muvazaa, yukarıda açıklandığı üzere, bir hukuki işlemin (muvazaalı/danışıklı işlem) hukuken sonuç doğurmaması hususunda işlem tarafları arasındaki uzlaşmayı ve ortak bilinci ifade ediyor olsa da bu anlaşma, yorum yöntemlerinin hiç biri açısından özellik arz etmez. Zira muvazaalı işleme yönelik irade beyanında, gerçek irade ve beyan arasında kasıtlı olarak yaratılmış farklılık bulunmaktadır. Yorum yöntemleri bakımından mesele; irade, beyan veya güven kuramına göre doğması gereken hukuki sonuçlardan hangisinin üstün tutulacağını belirlemekten ibarettir. Muvazaalı (danışıklı) irade beyanın sahibi ve muhatapları arasında bu beyanın hukuki sonuç doğurmayacağı hususunda anlaşılmış olması, sadece gerçek irade ve beyan arasında farklılık olduğunu ve muhatabın bunu bildiğini en açık ve bariz surette gösterir.

Bir irade beyanının muvazaalı olmasının, irade ve beyan arasında kasıtlı farklılık bulunan diğer durumlardan ayrı değerlendirmeye gerek yoktur. Muvazaa³⁹, zihni kayıt⁴⁰ ve latife beyanı, irade ve beyan arasında kasıtlı farklılık bulunması kavramı altında aynı kurallara tabi olmak gerekir. Nitekim zihni kayıta, kişi, muhataba bu hususta bilgi vermeden, kasten gerçek iradesinden farklı bir irade beyanında bulunur⁴¹. Latife beyanında, karşı taraftan saklama isteği bulunmadan, aksine bu durumu karşı tarafın anlayacağı beklentisiyle gerçek iradeyi yansıtmayan bir irade beyanında bulunulur⁴². Bu durumda, yöneltmesi gerekli olmayan bir irade beyanı söz konusuysa korunması gereken bir muhatap bulunmadığından buna göre bir sonuca varmak gerekirken, yönetilmesi gereken irade beyanlarında muhatabın korunma gereksinime göre sonuca varılmalı ve muhatabın gerçek iradeyi bildiği hallerde ise korunma ihtiyacı içinde olmayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Bu kapsamda, gerçekten iradesinden farklı beyanda bulunan kişinin saiki önemli değeridir. Farklı saiklere farklı sonuçlar ve yaptırımlar uygulanmasına yol açmamak gerekir. Gerçek iradesini gizlemek (zihni kayıt), gerçek iradesinin anlaşılacağını ummak (latife beyanı), muhatabın farklılığın ayırıcılığı olduğunu

39 Muvazaalı irade beyanının muhatabın bildiği zihni kayıtlı irade beyanına çok yakın olduğu, bu itibarla aynı sonuca tabi tutulduğu yönünde: VON TUHR, s. 557 ve dn. 17.

40 Kanımızca zihni kayıta da muhatabı veya üçüncü kişileri aldatma saik veya amacı belirleyici değildir. Aynı yönde: İNAN/YÜCEL, s. 272.

41 VON TUHR, s. 554; BORK, N. 795; WOLF/NEUNER, §40 N. 1; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §34 N. 3; İNAN/YÜCEL, s. 272; TUNÇOMAÇ, s. 289; FEYZİOĞLU, s. 184; ATAMULU, s. 104; SCHWENZER, N. 30.02. Bütün irade beyanlarında söz konusu olabileceği: Palandt-ELLENBERGER, §116 BGB, N. 3.

42 KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §34 N. 4; ANTALYA, s. 278; FEYZİOĞLU, s. 186; ATAMULU, s. 108; SCHWENZER, N. 30.02.

bilerek gerçek iradesinden farklı beyanda bulunmak (muvazaalı irade beyanı) durumlarında, muhatap gerçek iradeyi bildiği veya bilmesi gerektiği takdirde korunma gereksinimi açısından hiçbir farklılığı gerektirmez. Kaldı ki bu üç durum için özel düzenleme içermeyen Türk hukukunda, irade beyanının yorumlanması açısından özdeşlik içeren durumlara aynı ilke ve kuralın uygulanması lazım gelir.

IV. GERÇEK HUKUKİ SONUÇ DOĞURMA İRADESİ BULUNMAYAN İRADE BEYANLARININ AKİBETİ

A. İRADE KURAMININ UYGULANDIĞI İRADE BEYANLARINDA

Yöneltilmesi gerekmeyen irade beyanlarında, korunması gereken bir muhatap bulunmadığı için irade kuramı üstün tutulacaktır. Bu durumda, beyan iradeyi yansıtmasa dahi, gerçek irade esas alınır. Yöneltilmesi gerekli olmayan irade beyanlarının içeriğinin yorumlanmasında irade kuramı uygulanırken, işlem iradesinin varlığı hususunda irade kuramını uygulamamak çelişkili olacaktır. Dolayısıyla, beyan sahibinin iradesi işlemi gerçekte yapmama yönünde ise beyanı herhangi bir sonuç doğurmaz. Daha açık bir deyişle irade beyanı yoktur.

İrade kuramı uygulandığı ölçüde hukuki sonuç gerçek iradeye göre doğduğundan, gerçek irade, beyandaki hukuki sonuçların doğmaması yönündeyse latife beyanı⁴³ ve zihni kayıt⁴⁴ durumları da dâhil olmak üzere, işlem hukuken varlık kazanmaz. Örnek olarak, bu durumda vasiyetname yoklukla malul olur⁴⁵. Burada işlemin yapıldığı anda gerçek iradenin farklı olduğu hususunu kanıtlamak gerektiğinden, pek çok halde ispatın mümkün olamayacağını vurgulamak lazım gelir⁴⁶.

43 ANTALYA, s. 279; AKINCI, s. 89; İNAN/YÜCEL, s. 273; TUNÇOMAĞ, s. 290; TAŞKIN, s. 181.

44 Muhatap bulunmadığı için aslında öğretilde tanımlandığı şekli ile muvazaanın söz konusu olması olanak dışıdır. Teknik olarak bu durumda zihni kaydın bulunduğunu belirtmek daha doğru olur. Aksi yönde, zihni kayıtlı yapılan yönetilmesi gerekmeyen irade beyanında, zihni kaydın sonuç doğurmayacağı görüşünde: BORK, N. 797; Vasiyetname açısından: VON TUHR/PETER, §35 I, s. 292 dn. 5; ESENER, *Muvazaa*, s. 28; HATEMİ Hüseyin, *Miras Hukuku*, İstanbul, 2018, §6 N. 19; Karş. Al. MK §116 c. 2 hükmünün, yöneltilmesi gerekmeyen irade beyanlarında da uygulanabileceği hakkında: FLUME, § 20 I, s. 404. Bu konuda ayrıca: ATLI Banu, *Ölüme Bağlı Tasarrufların Hükümsüzlüğü ve Hükümden Düşmesi*, Ankara, 2017, s. 78 vd.

45 PIOTET Paul, *Schweizerisches Privatrecht IV Erbrecht*, C. I, Basel, 1978, s. 166; AYİTER Nuşin/KILIÇOĞLU Ahmet M., *Miras Hukuku*, Ankara, 1993, s. 154; İNAN Ali Naim/ERTAŞ Şeref/ALBAŞ Hakan, *Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku*, İzmir, 2012, s. 277; Latife beyanı açısından: ÖZTAN Bilge, *Miras Hukuku*, Ankara, 2018, s. 224; CR-PIOTET Denis, *Commentaire Romand Code Civil II Art. 457-977 CC*, Basel, 2016, Art. 519/520 CC, N. 4; KOCAYUSUFAŞAOĞLU Necip, *Miras Hukuku*, İstanbul, 1987, s. 350-351, ÇABRİ Sezer, *Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 495-574) Cilt I*, İstanbul, 2018, N. 1291-1292. Anılan son iki yazar, bu durumda mutlak butlanın söz konusu olacağını belirtmekle birlikte, güven kuramına göre işlemi değerlendirdiği için sonucun işlemin geçerliliği üzerinde değil, varlığı üzerinde gerçekleşmesi lazım gelir.

46 Benzer şekilde: PIOTET, s. 266 dn. 11. Genel itibarıyla gerçek iradenin, beyandan farklı olduğunu kanıtlama hususunda ispat yükü daha ağırdır: ATF 130 III 417 “İlgililerin benimsemiş olduğu metnin yazılı anlamının dışına, bu anlamın tarafların iradesine karşılık gelmediğini gösteren ciddi bir sebep bulunmadıkça çıkılmaz.”; ATF 112 II 337; İFM, 5A_677/2017 (Swisslex).

B. GÜVEN KURAMININ UYGULANDIĞI İRADE BEYANLARINDA

Hukuken sonuç doğurabilmesi için muhataba gereksinim duyan dolayısıyla yönetilmesi gereken irade beyanlarında, yukarıda belirtildiği üzere güven kuramı uygulanır. Bu kuram uyarınca, bir irade beyanı muhatabının makul ve dürüst bir şekilde anlayacağı şekilde hüküm ifade ettiğine göre; muhatap, beyan sahibinin gerçek iradesinin beyanına uygun bir hukuki sonuç doğurmamak olduğunu bildiği takdirde, irade beyanı hukuk düzeninde hiçbir sonuç doğurmaz. Muhatap ve irade beyanı sahibinin beyanın hukuki sonuç doğurmayacağı hususunda anlaşmaları, muhatabın beyan sahibinin gerçek iradesini bildiğini gösteren en açık göstergedir. Bununla birlikte, bu yönde bir anlaşma olmasa hatta buna karşı çıkmış olsa dahi muhatap, gerçek iradenin hukuki sonuç doğurmak olmadığını biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa, irade beyanı yine varlık kazanmayacaktır. Bu bakımdan, muvazaa anlaşması, işlemin hüküm ifade etmemesi için zorunlu değildir⁴⁷. Muhatabın, gerçek iradeyi biliyor olması yeterlidir. Muvazaa anlaşmasının varlığı sadece, iki veya çok taraflı işlemlerde işlemi yapmaya yönelik bütün irade beyanlarının muvazaalı olduğunu gösterir. Muvazaa halinde, muhatap, gerçek iradenin hukuki sonuç doğurmamak olduğunu bildiğinden muhatap olunan irade beyanı hukuken yoktur, hüküm doğurmaz⁴⁸. Örnek olarak, muvazaalı fesih beyanı yok olduğu gibi; sözleşme önerisi ve kabul de aynı akıbete tabidir. Şeklen imzalanan bir sözleşme de beyanlar doğrultusunda sonuç doğurmaya yönelik uyuşan iradeler bulunmadığı için hukuken yoktur⁴⁹. Buna neden olan muvazaa

47 Dolayısıyla muvazaa halinde anlaşma yerine, tarafların "ortak bilinçle" hareket etmelerinin söz konusu olduğunu belirtmek daha yerinde olacaktır. Bu ifadeyle açıklama için: BURCUOĞLU Haluk/BARLAS Nami, "İsviçre Federal Mahkemesinin Açık Artırma ile Satım ve Danışıklı (Muvazaalı) İşlem Hakkındaki 4.11.1986 tarihli Kararının Değerlendirilmesi", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi* S. 17 (1988), s. 73.

48 Bu husus, kişi açısından sınırlama bulunmadan MK m. 2 kapsamında ileri sürülebilecektir. Yargılama ve takip hukukunda bu durumun ileri sürülmesi hukuki yararın varlığını gerektirir. Üçüncü kişilerin muvazaa nedeniyle doğan geçersizlik statüsünü ileri sürmeleri, mal kaçırma amacının söz konusu olduğu hallerde özellik arz edecektir. Bu durumlarda dava takip yetkisini aleyhine mal kaçırılan alacaklıya taniyan genel bir hüküm olmadığı için, örnek olarak taşınmaz mülkiyetinin gerçek malik adına tescil edilmesini alacaklı dava edemeyecek, hak sahibini hakkını kullanmasına zorlayamayacaktır (Aksi yönde: Yarg. HGK., 17.1.2019, 17-2051/19 (Lexpera)). Tasarrufun iptali davaları gerçek ve geçerli bir hukuki işlemin varlığını gerektirmesine karşın, alacaklılar açısından gereken hukuki korunma ihtiyacı özdeş olduğu için İİK m. 283/I hükmünün örneksemeye uygulanacağı, aciz vesikası gerekli olmadan ilgili malvarlığı unsuru üzerinde haciz ve paraya çevirme yetkisi tanınacağı uygulamada kabul edilmektedir: Yarg. HGK., 3.5.2000, 4-283/851 (Lexpera); Yarg. 17. HD., 18.10.2016, 17449/9073 (Lexpera); Yarg. 17. HD., 8.10.2007, 4397/3011 (Lexpera). Bu itibarla üçüncü kişilerin muvazaa sebebiyle yokluğu ileri sürmesine yargılama ve takip hukuku açısından içtihat yolu ile bağlanmış özel bir sonucun bulunduğu ifade edilebilir. Uygulamanın aksi yönünde: KURU Baki, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, Ankara, 2013, s. 1400-1401; PEKANİTEZ Hakan/ATALAY Oğuz/SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral/ÖZEKES Muhammet, *İcra ve İflas Hukuku*, Ankara, 2012, s. 841; ERDÖNMEZ Güray, *Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali*, İstanbul, 2017, s. 29 vd. Uygulama yönünde: NOMER, N. 69.2; UYAR Talih, "İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu", *Ankara Barosu Dergisi* 2011/1, s. 218; Benzer yönde: ESENER, *Muvazaa*, s. 108. Alacaklılardan mal kaçırma saiki ile yapılan işlemlerin inançlı ve gerçek olacağını kabul eden görüş ise bu olasılıkta sadece gerçek anlamda tasarrufun iptali davası açılmasını olanaklı görür: VON TUHR/PETER, §35 III, s. 296-267. Bu uygulama, davacının alacağı doğrudan tahsil edildiği için Fransız hukukunda düzenlenmiş olan (FMK m. 1341-1) ve alacaklıya belli koşullarda borçlunun dava takip yetkisini veren dolaylı dava (*action oblique*) kurumu ile karıştırılmamalıdır (CABRILLAC Rémy, *Droit des obligations*, Paris, 2016, N. 483; BUFFELAN-LANORE Yvaine/LARRIBAU-TERNEYRE Virginie, *Droit civil Les obligations*, Paris, 2017, N. 405). Bu yönden bir benzerlik, üçüncü kişi sıfatını taşıyan diğer alacaklıların bu kapsamda bir dava açmadan hacze iştirak edebilmelerine olanak tanıdığı varsayımında kurulabilir.

49 TBK m. 19/II hükmü, iyileştirici etki taniyan diğer hükümlerle birlikte, yok hükmündeki bir işleme, yaratılmış hukuki görünüş nedeniyle istisnai şekilde hukuki etki tanımaktadır.

sözleşmesi değil, güven kuramı doğrultusunda muhatabın gerçek iradeyi biliyor olmasıdır. Bu itibarla, muvazaanın kesin hükümsüzlüğe yol açtığı⁵⁰ kanımızca kabul edilemez⁵¹. Muvazaalı irade beyanının yok hükmünde olması, bu hususa dayanılarak yapılan ve dürüstlük kuralına aykırı savunmaların MK m. 2'ye aykırılık sebebiyle nazara alınmamasına engel olmaz. Alman hukukunda genel kabul muvazaanın kesin hükümsüzlüğe yol açması yönünde olsa da bunun sebebi Alman Medeni Kanunu §117/I⁵² hükmü uyarınca muvazaalı irade beyanının açıkça hükümsüz sayılmasıdır⁵³.

Aynı sonuç, herhangi bir özel düzenlemeye konu olmayan latife beyanları ve zihni kayıt içeren beyanlar için de geçerlidir. Yönetilmesi gereken beyanın muhatabı, zihni kayıttan veya latifeden haberdarsa yahut haberdar olması gerekiyorsa⁵⁴, irade beyanı hukuken sonuç doğurmaz; yoklukla

50 Kesin hükümsüzlük yönündeki ağırlıklı görüş: VON TUHR/PETER, §35 III, s. 294; GUHL Theo/KOLLER Alfred, **Das Schweizerische Obligationenrecht**, Zürich, 2000, §15 N. 20; ENGEL, s. 225; SCHWENZER, N. 30.07; BK-BECKER Hermann, **Berner Kommentar Band/Nr. VI/1 – Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR**, Bern, 1945, Art. 18 OR, N. 29 ve 33; BK-MÜLLER, Art. 18 OR, N. 350; CHK-KUT, Art. 18 OR, N. 29; OFK-KOSTKIEWICZ Jolanta Kren, **OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht – OFK – Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch)**, Zürich, 2016, Art. 18 OR, N. 20; SAYMEN F. Halit/ELBİR Halid K., **Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler**, İstanbul, 1966, s. 254; OĞUZMAN/ÖZ, N. 415; NOMER, N. 69; ANTALYA, s. 285; TUNÇOMAĞ, s. 300; ATAAY, s. 210; FEYZİOĞLU, s. 195; ESENER, **Muvazaa**, s. 51-52; ADAY, s. 24; ATAMULU, s. 117; BELEN Herdem, **6098 sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh)**, İstanbul, 2014, s. 87; YILDIRIM, s. 126; KILIÇOĞLU Ahmet M., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2018, s. 244; ŞEKER, s. 72; AKSOY DURSUN Sanem, “Sözleşmenin İçeriği: Sözleşmelerin Yorumu, Muvazaalı İşlemler”, **Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Konferansları I**, İstanbul, 2014, s. 114; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 411, bununla birlikte yazarlar muvazaalı işleme yönelik irade beyanlarının hukuken bulunmadığını da belirtmektedir: s. 412. Öte yandan yazarlar güven kuramı gerekçesiyle muvazaaya hüküm tanınmayacağını ifade etmektedir. Oysa gerçek iradenin işlem yönünde olmaması, muvazaalı işlemin var olmasına engel olmaktadır. Yarg. 8. HD., 15.11.2018, 11235/18759 (Lexpera) “Mürisin mirasçılardan mal kaçırmak kastı ile yaptığı muvazaaya dayanan devir ve temlikler kesin hükümsüzdür ve geçersizdir.”; ATF 123 IV 61; İFM, 12.9.2017, 5A_677/2017 (Swisslex).

51 BK-KRAMER/SCHMIDLIN, Art. 18 OR, N. 157; ZK-JÄGGI Peter/GAUCH Peter/HARTMANN Stephan, **Zürcher Kommentar Art. 18 OR – Auslegung, Ergänzung und Anpassung der Verträge; Simulation Obligationenrecht**, Art. 18 OR, Zürich, 2014, N. 104; HUGUENIN, N. 198-199; GAUCH/SCHLUEP/SCHMID, N. 1019 ve 1013; BUCHER, s. 146-147; ESENER, **İtimat**, s. 188; EREN, N. 1105 ve 1108; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §35 N. 19; KARAYALÇIN, s. 351; İstŞ-SEROZAN, TBK m. 1, N. 55; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, N. 584, 586, 589; CANSEL/ÖZEL, N. 492; KİPER Osman, **Öğreti ve Uygulamada Muvazaa**, Ankara, 1995, s. 24-25; Yarg. 17. HD., 3.4.2019, 5532/4081 (Lexpera) “Dava dilekçesindeki ileri sürüşe ve yargılama sırasındaki sözlü ve yazılı açıklamalara göre dava niteliği itibarıyla TBK 19.maddesinde tanımını bulan muvazaa hukuksal nedenine dayalı iptal davasıdır. Muvazaa davası borçlunun yaptığı tasarrufi işlemlerin gerçekte hiç yapılmamış olduğunu tesbit ettirmeyi amaçlar.”; Yarg. 17. HD., 4.11.2014, 7947/15062 (Lexpera). Karş. UYAR Talih, “Tasarrufun İptali Davası ve Muvazaa, Nam-ı Müstear, İşletmenin Devri, Kanuna Karşı Hile ve Perdeyi Kaldırma Teorisi”, **Ankara Barosu Dergisi S. 2016/2**, s. 358, yazar hükümsüzlüğün nedeninin taraflarca yapılan beyanların irade beyanı niteliğini taşınamaması olarak ifade etmektedir.

52 Al. MK §117 I “*Wird eine Willenserklärung, die einem anderen gegenüber abzugeben ist, mit dessen Einverständnis nur zum Schein abgegeben, so ist sie nichtig.*” Alman Medeni Kanunu §116 ve 118 hükümlerinde de zihni kayıtlı beyan ve latife beyanını düzenlerken irade beyanının hükümsüzlüğü terimlerini kullanmıştır.

53 Karş. ANTALYA, s. 285. Yazar kesin hükümsüzlük sonucunu Al. MK §117 hükmünün teyit ettiğini kabul etmektedir. Alman hukukunda yokluk görüşünde: MICHAELIS Karl, “Scheingeschäft, verdecktes Geschäft und verkleidetes Geschäft im Gesetz und in der Rechtspraxis”, **Festschrift für Franz Wiaecker zum 70. Geburtstag**, Göttingen, 1978, s. 446; BAECK Ulrich, **Das Scheingeschäft, ein fehlerhaftes Rechtsgeschäft**, Würzburg, 1988, s. 110.

54 İstŞ-SEROZAN, TBK m. 1, N. 18. Muhatap gerçek iradeyi bilmediği ve bilmesi gerekmediği için irade beyanı, beyan doğrultusunda hüküm doğurmuş ise; latife beyanı halinde beyan hatası nedeniyle iptal mümkünken (ATAAY, s. 205; EREN, N. 1083; AKINCI, s. 89; YILDIRIM, s. 123); zihni kayıttan hatanın koşulları gerçekleşmediği için iptal söz konusu değildir (BUCHER, s. 146; SEROZAN, **Medeni Hukuk**, III §2 N. 4a; EREN, N. 1086; AKINCI, s. 89).

maluldür⁵⁵. Bu iki durum arasında sadece muhatabın haberdar olma veya olması gerekme olasılığı bakımından fark vardır, muvazaada ise bu hususta kesinlik söz konusudur. Türk hukukunda, Alman Medeni Kanunu §116⁵⁶'ya karşılık gelen bir hüküm bulunmadığından, muhatabın zihni kaydı bildiği irade beyanlarının yokluğunu reddedip beyanları kesin hükümsüz saymak mümkün olmadığı gibi; muhatabın bilmesi gerektiği halde bilmediği durumlarda beyanın yokluğu yerine geçerliliği kabul edilemez. Genel bir ilke olarak, bütün bu durumlarda güven kuramı uygulanır⁵⁷.

Görüldüğü üzere, zihni kayıt ve latife beyanına benzer olarak, muvazaa halinde de, gerçek iradeyi karşı tarafın biliyor olması nedeniyle irade beyanı hukuken varlık kazanmamaktadır⁵⁸. Başka bir deyişle muvazaalı işleme yönelik irade beyan veya beyanlarında işlem iradesi eksik bulunmaktadır⁵⁹. Bu itibarla muvazaalı işlemin kesin hükümsüz olacağını sonucunu kabul etmek kanımızca mümkün değildir. Kesin hükümsüzlük ve sair geçersizlik kategorileri varlık kazanmış bir hukuki işlem için değerlendirilebilir. Öte yandan görülmektedir ki yapılacak veya yapılan irade beyanının hukuki sonuç doğurmaması hususunda yapılan anlaşma, sadece gerçek iradenin bilindiğini göstermesi açısından işleve sahiptir. Yokluğa yol açan anlaşma⁶⁰ değil, gerçek iradenin muhatapça biliniyor olmasıdır.

55 Latife beyanları veya zihni kayıt içeren beyanların güven kuramına göre hükümsüz olacağı sonucuna varmak (Örn.: ESENER, *Muvazaa*, s. 24; VON TUHR/PETER, §35 I, II; KOÇ, s. 165) yerinde değildir. Güven kuramı bu çerçevede irade beyanlarının varlığı bakımından sonuç doğurur.

56 Al. MK §116: “Eine Willenserklärung ist **nicht** deshalb **nichtig**, weil sich der Erklärende insgeheim vorbehält, das Erklärte nicht zu wollen. Die Erklärung ist **nichtig**, wenn sie einem anderen gegenüber abzugeben ist und dieser den Vorbehalt kennt.” Ayrıca, latife beyanının ciddiye alındığının farkına varan kişinin bu hususta hemen karşı tarafı uyarması gerektiği, aksi halde latife beyanı değil zihni kaydın söz konusu olacağı, bu itibarla latife beyanının Alman hukukunda *per se* kesin hükümsüz olmasından ileri gelen sakıncanın önüne geçileceği hususunda: FLUME, §20 3, s. 414.

57 HUGUENIN, N. 197; BK-MÜLLER, Art. 1 OR, N. 175 ve 179; BUCHER, s. 146; GUHL/KOLLER, §15 N. 13; CRWINIGER, Art. 18 CO, N. 76; SCHWENZER, N. 30.03; EREN, N. 1082 ve 1085; ESENER Turhan/GÜNDOĞDU Fatih, *Borçlar Hukuku I*, İstanbul, 2017, s. 94; HATEMİ Hüseyin/GÖKYAYLA K. Emre, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, İstanbul, 2017, §12 N. 2; AKINCI, s. 89; ATAMULU, s. 105 ve 109; ESENER, *İtimat*, s. 186. Dürüstlük kuralının yeterli olacağı şeklinde: BELEN, s. 84. Aksi yönde Alman hukukundaki çözümü benimseyen görüş: ANTALYA, s. 278; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 424-425; YILDIRIM, s. 124; FEYZİOĞLU, s. 185; VON TUHR/PETER, §35 I; ENGEL, s. 223; ZK-JÄGGI/GAUCH/HARTMANN, Art. 18 OR, N. 110.

58 BK-KRAMER/SCHMIDLIN, Art. 18 OR, N. 157; EREN, N. 1105; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, N. 584 ve 586; CANSSEL/ÖZEL, N. 492. Zihni kayıt ve latife beyanında da güven kuramının uygulandığı: İstŞ-SEROZAN, TBK m. 1, N. 15

59 ZK-JÄGGI/GAUCH/HARTMANN, Art. 18 OR, N. 104.

60 Tarafların irade beyanının hukuki sonuç doğurmaması hususunda, işlemin varlık kazanmasına karşın kesin hükümsüzlük doğuracağı şeklinde anlaşmış olduklarını beklemek de kanımızca genel-geçer bir kabul olamaz. Öte yandan kesin hükümsüzlük TBK m. 27 uyarınca emredici hükümlere, ahlaka veya kamu düzenine aykırılık hali ile konusu imkânsız işlemler açısından doğmaktadır. Sayılı bu olasılıklar dışında, iradi olarak kesin hükümsüzlük yaratılabile olanağı da sorgulanmaya değerdir. Bu bağlamda muvazaa nedeniyle doğan kesin hükümsüzlüğün yaptırım olarak kesin hükümsüzlükten (TBK m. 27) farklı olduğu görüşünde: ESENER/GÜNDOĞDU, s. 96; Yarg. HGK., 28.5.2008, 4-399/408 (Lexpera) “Muvazaada görünüşteki işlemin her türlü hukuki sonuçtan yoksun olması, tarafların ortak iradelerinin bu yolda olmasından kaynaklanmaktadır.”; ATF 123 IV 61 “*Muvazaalı sözleşme, tarafların ortak ve gerçek iradeleri uyarınca hukuken etkisizdir.*” Başka bir deyişle bu görüş çerçevesinde iradi kesin hükümsüzlük söz konusu olmaktadır: ATAMULU, s. 26; Negatif irade serbestisi ile işleme hüküm kalandırılmadığı: WOLF/NEUNER, §40 N. 14; Benzer şekilde Alman hukukunda latife beyanının hükümsüzlüğüne yol açanın muhatapça bilinen şakanın anlaşılma beklentisi olduğu: Palandt-ELLENBERGER, §118 BGB, N. 2. Bu itibarla gerçek iradeden farklılık gösteren irade beyanında bulunmak hukuka aykırılık oluşturmaz. Karş. BELEN, s. 87, yazara göre kesin hükümsüzlüğe yol açan, gerçek iradelerinin esas alınmasına yönelik olan emredici TBK m. 19 hükmünün ihlalidir. Muvazaanın hukuka aykırı durum olduğu görüşünde karşı. ALTAŞ/KURT, s. 14; Muvazaa hususunda uzlaşmanın haksız fiil niteliğinde anlaşma olduğu fikrinde karşı. UYAR,

C. İRADE BEYANININ RESMİ MAKAMA YÖNELTİLDİĞİ HALLERDE

Resmi makamlara yöneltilmesi gereken irade beyanlarında, irade veya güven kuramlarından hangisine öncelik verileceği hususunda, irade beyanının muhataba gereksinim duyup duymamasına göre bir ayırım yapılması gerektiğine yukarıda işaret edilmişti. Buna göre irade açıklaması muhataba gereksinim duymuyorsa ve beyan sahibinin gerçek iradesi farklı yönde ise, gerçek iradenin; muhataba gereksinim duyan bir irade beyanında ise muhatap gerçek iradenin farklı olduğunu biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa yine gerçek iradenin esas alınması gerekirdi. Bu sonuç ise resmi makamların beyan ile yaratılan hukuki görünüşten beyan sahibinin sıyrılmasına araç olmasına⁶¹ yol açacağı için hiçbir şekilde kabul edilemez⁶².

Bu sakıncalı sonucun önüne geçmek ve resmi makamların kendilerine sunulan irade beyanlarının içeriklerine güvenin temin edilebilmesi için bu tür işlemlerde işlem iradesinin varlığı açısından nesnel beyan kuramına üstünlük tanımak gerekir. Başka bir deyişle, ne irade ne de güven kuramı ile beyan sahibinin hukuki işlemi yapma iradesinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmasına cevaz verilebilir. Aynı sonuç, latife beyanı ve zihni kayıt için de geçerlidir. İrade beyanının resmi makama yöneltilmesi, makamın bu irade beyanın sonuç doğurması için aracı olduğu durumlarda, işlem iradesinin varlığı sorgulanamaz. Bu işlemler, muvazaa, zihni kayıt veya latife beyanının sonuç doğurmasına elverişli değildir. Örnek olarak, usulüne uygun olarak yapılan mirasın reddi işleminden sonra, gerçek iradenin mirasın reddi olmadığından bahisle işlemin hukuki sonuçları ortadan

s. 357; Üçüncü kişileri aldatmak amacıyla görüntü oluşturmanın muvazaa değil haksız fiil kapsamında değerlendirilmesi gerektiği fikrinde: KARAYALÇIN, s. 350 ve 356. Bu görüş uyarınca, haksız fiilin unsurlarından hukuka aykırılığın TBK m. 49/I anlamında nasıl gerçekleşeceği açık değildir. Ancak TBK m. 49/II kapsamında uygulama söz konusu olabilecektir: VON TUHR/PETER, §35 III, s. 295.

- 61 Bununla birlikte, resmi makamlar aracılığıyla muhataba yöneltilen irade beyanlarında resmi makamlarla muvazaa hususunda uzlaşmaya olanak bulunmadığı, belirtilen sakıncalı sonucun bu anlama gelmediği vurgulanmalıdır. Hiçbir halde irade beyanının muhatabı resmi makam olmayıp resmi makam sadece beyanın hüküm doğurmasına aracı olmaktadır. Başka bir deyişle işlem, resmi makam üzerinde hüküm doğurmamaktadır. Örnek olarak önalım davasında, önalım hakkının kullanılmasına yönelik beyanın muhatabı önalım hakkı yükümlüsüdür. Hakkın dava aracılığı ile kullanılması irade açıklamasının muhatabının mahkeme olduğu sonucuna yol açmaz. Muvazaa hususunda bu iradeyi bilmesi gereken muhataptır, resmi makam değildir. Bu yönde: FLUME, §20 2, s. 405.
- 62 ESENER, *Muvazaa*, s. 29 vd.; İNAN/YÜCEL, s. 275; TUNÇOMAĞ, s. 292; ATAAY, s. 207; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, §35 N. 7; ATAMULU, s. 40 vd.; VON TUHR, s. 562; VON TUHR/PETER, §35 III. Benzer şekilde, zihni kaydı muhatabın bildiği hallerde irade beyanının hüküm doğurmayacağı ilkesinin yargısal işlemlerde uygulanamayacağı: Palandt-ELLENBERGER, §116 BGB, N. 5; Aynı sonuç tahkim yargılaması bakımından da geçerli olmalıdır. Gerek tahkim yargılaması kapsamında yapılan işlemlerde, gerekse tahkim yargılamasına başladıktan sonra tahkim sözleşmesinde muvazaa iddiası dinlenemez. Zira tahkim anlaşmasına dayalı olarak yapılan yargılama sonucunda verilen karar kural olarak hüküm niteliğini taşır (PEKCANİTEZ Hakan/ATALAY Oğuz/ÖZEKES Muhammet, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, 2013, s. 1064), bu açıdan devlet yargısıyla aynı ilkelere tabi olması uygun düşer. Yarg. 10. HD., 9.9.2013, 11595/15652 (Lexpera) "...eşlerin boşanma iradelerinin gerçekliğinin/samimiliğinin araştırılıp ortaya konulması söz konusu olmamalı, boşanmanın muvazaalı olup olmadığına ilişkin herhangi bir araştırma/irdeleme ve boşanma yönündeki kesinleşmiş yargı kararının geçerliliğinin sorgulanması yapılmamalı, özellikle, kesinleşmiş yargı organının verdiği karara dayanan "boşanma" hukuki durum ve sonucunun eşlerin gerçek iradelerine dayanıp dayanmadığının araştırılmasının bir başka organın yetki ve görevi içerisinde yer almadığı..." Muvazaalı bir yargılama yürütülmesi halinde alınan hükmün geçerli olacağı, ancak icra edilmemesi yönünde taraflar arasında anlaşmanın bulunduğu yorumunun yapılabileceği şeklinde: FLUME, §20 2, s. 405. Karş. AYDEMİR Fatih, *Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi*, İstanbul, 2017, s. 354-355, Yazar muvazaada üçüncü kişileri aldatma kastını aradığı için tahkim sözleşmesinde bu kastın nadiren gerçekleşebileceğini, muvazaanın tahkim sözleşmesinin niteliğine pek uymadığını kabul etmektedir.

kaldırılmaz. Benzer şekilde önalım davası açılıp taşınmaz adına tescil edildikten sonra mülkiyetin, önalım hakkının kullanılmasında gerçek iradenin bulunmadığı ve bu husustan yükümlünün haberdar olduğu gerekçesiyle intikal etmediği sürülemez⁶³. Bu bağlamda, taşınmazlara ilişkin tescil talebinde bulunmanın tasarruf işlemi olduğu görüşü üstün tutulursa⁶⁴, tapu siciline yöneltilen tescil talebinde de gerçek iradenin tasarruf işleminde bulunmak olmadığı ileri sürülemez. Buna karşılık tasarruf işlemine sebep oluşturan hukuki işlem bu sebeple yok hükmünde ise tasarruf işlemi sebebe bağlılık ilkesi nedeniyle hüküm doğuramaz⁶⁵. Ayrıca arabuluculuk faaliyeti kapsamında tarafların anlaşmasıyla arabulucu tarafından da imzalanan ve icra edilebilirliğine dair şerh verildiği takdirde ilam niteliğini kazanan Arabuluculuk Anlaşma Belgesi bakımından da, arabuluculuk faaliyetinin işlevi ve belgenin ilam niteliğini kazanabilmesi (6325 sayılı, 7.6.2012 tarihli Kanun m. 18) nedeniyle muvazaa ve sair gerçek irade ile beyan arasındaki kasıtlı farklılıkların ileri sürülmesine olanak tanımamak gerekir. Ayrıca, evliliğin kurulmasında, eşlerin bu sözleşmeyi kurmaya yönelik irade beyanlarını resmi evlendirme memuruna yönelttikleri için beyan kuramının uygulanması gerektiği ve bu nedenle irade ve beyan arasındaki kasıtlı farklılıkların hukuken sonuç doğurmayacağı, evliliğinin kurulacağı belirtilmelidir⁶⁶. Öğreti ve uygulamada da evliliğin kurulmasında beyan kuramına üstünlük tanımakta, oluşturulan hukuki görünüme tam bir himaye sağlanmak suretiyle evliliğin bu sebeple kurulmamış sayılmasının önüne geçmektedir⁶⁷.

63 Bununla birlikte verilen hükmün HMK m. 376 uyarınca iptalini yasadaki sayılan üçüncü kişiler dava edebilir. Bu dava ile öngörülen hukuki çare, iptali istenen kesin hükmün bütün etkileriyle ortadan kalkmasıdır. HMK m. 376 uyarınca, davacı ve davalının muvazaalı hukuki işleme dayalı olarak hüküm elde ettiği durumlarda da yargılamanın iadesi istenebilir. Başka bir deyişle kesin hüküm verilen bütün davalar bakımından uygulanabilir. Sadece dava açılmasının hukuki işlem hükmünü doğurduğu hallerde (dava yoluyla yenilik doğuran haklar ile davadan önce kullanılmadığı için dava dilekçesinin muhataba tebliği ile kullanılmış olan yenilik doğuran haklar) özgü değildir.

64 Tartışma hakkında: OĞUZMAN M. Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe, **Eşya Hukuku**, İstanbul, 2018, N. 849-852.

65 Taşınırlarda, aynı hakkın devri kapsamında muvazaa aynı sözleşmenin kurulmasını engeller: ERGÜNE M. Serkan, **Taşınır Mülkiyeti**, İstanbul, 2017, N. 362 Kaldı ki sebep oluşturan hukuki işlemin varlığını engelleyen muvazaanın aynı sözleşmenin kurulmasını da kapsamı doğaldır. Bununla birlikte kuramsal olarak taşınırlarda tasarruf işlemine sebep oluşturan hukuki işlemin muvazaa nedeniyle yok hükmünde olduğu halde tasarruf işlemi kapsamında aynı sözleşmenin ciddi olarak yapılması ihtimali vardır. Bu durum, tasarruf işlemi yapıldığı sırada devre sebep oluşturan başka bir hukuki işlemin yapıldığını gösterir. Soyutluk görüşü çerçevesinde, kazanım gerçekleşecektir. Bu kazanım sebepsiz zenginleşme teşkil edip etmediği ise sebep oluşturan bu hukuki işlemin geçerliliğine bağlı olacaktır. Bu konuda: ERGÜNE, **Taşınır Mülkiyeti**, N. 363.

66 Bu husus evlenmenin kurulmasında kamu erkinin kurucu bir işlevi olmamasından (DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 48) farklıdır. Söz konusu sonuç, irade beyanının resmi makama yöneltilmek suretiyle açıklanmasından ileri gelmektedir.

67 KOCAYUSUPPAŞAOĞLU, §35 N. 8; YILDIRIM, s. 128-129; ESENER, s. 31-32; FEYZİOĞLU, s. 191; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 83; Yarg. 2. HD., 23.6.1988, 5120/6735 (Lexpera); Yarg. 2. HD., 11.4.1974, 1315/2185 (Lexpera) “Medeni Kanunun 5. maddesi gereğince Borçlar Kanununun sözleşmelerle ilgili hükümlerinin Medeni Hukuk ilişkilerinde de uygulanması gerekir ise de, olayda Borçlar Kanununun 18. maddesinden yararlanmak mümkün, değildir. Çünkü geçerliliği resmi bir memurun katılmasına bağlı tutulan ve özel bir önem taşıyan evlenme, evlat edinme gibi konularda Borçlar Kanununun 18. maddesine dayanılmaz. Bu çeşit sözleşmelerle güdülen amaç ne olursa olsun, hatta taraflar gizli bir sözleşme ile bunun geçersizliğini önceden tesbit etmiş olsalar bile evlenme geçerli kalır.”; BK-KRAMER/SCHMIDLIN, Art. 18 OR, N. 154. Şunu belirtmek gerekir ki evlilikte muvazaalı beyan iddiasının dinlenemez kabul edilmesinin gerekçesi butlan sebeplerinin sınırlı olarak sayılması kabul edilemez. Zira muvazaa vurgulandığı üzere irade beyanlarının varlığıyla ilgili bir hukuki mesele oluşturur. Aynı sonuç önceki Medeni Kanun döneminde sözleşme niteliğini taşıyan evlat edinme işlemi için kabul edilmekteydi: BK-KRAMER/SCHMIDLIN, Art. 18 OR, N. 154; Yarg. 2. HD., 21.11.1975, 7209/8971 (Lexpera) “... evlenmede olduğu gibi, evlat edinme sözleşmelerinde de muvazaaya dayanılmaz. Kanun koyucu önemli ilişkiler meydana getiren bu sözleşmelerde genel kuraldan ayrılmış, özel iptal sebepleri öngörmüştür...” Birtakım kararlarında ise Yargıtay

Diğer yandan, yöneltmesi gereken veya gerekmeyen bazı irade beyanlarının birtakım hukuki sonuçlarının doğumu için resmi makama sunulması gerekebilir. Bu durumda teknik olarak resmi makama yöneltilen bir irade beyanı söz konusu olmaz. Zira irade beyanının varlık kazanması, resmi makama yöneltilmesine bağlı değildir. Bu hususta verilebilecek örneklerin başında tüzel kişilerin kurulmasına yönelik hukuki işlemler gelir. Vakfın tüzel kişilik kazanması için vakfın kuruluş işlemine dayalı olarak mahkemeye başvurularak tescil edilmesine, derneklerde dernek tüzüğüne idareye verilmesine, ortaklıklarda ortaklık kuruluş işleminin ticaret siciline tescili gerekmektedir⁶⁸. Tüzel kişilerin kurulmasına yönelik söz konusu işlemlerde zihni kayıt veya muvazaa gibi gerçek iradeler ve beyanlar arasında farklılığın bulunması kuramsal olarak mümkündür⁶⁹. Bu olasılıklarda da resmi makama başvurulmasından sonra hukuki işlemin kurulmasına yönelik beyan resmi makam yöneltilmiş olmasa da beyana dayalı olarak ortaya çıkan hukuki görünüşe resmi makamın ve diğer hukuk öznelerinin haklı olarak itimat etmesi korunmak gerekir. Başvurudan itibaren, gerçek iradenin beyandan farklı olduğu şeklindeki bir iddia dinlenmez. Bu yönden nesnel beyan kuramı geçerli olmalıdır. Gerçek irade ve beyan arasındaki farklılığın, resmi makama başvuru sonrasında dinlenmemesi, bazı tüzel kişilerin kuruluşuna ilişkin olarak öngörülmüş olan iyileştirici etkiden⁷⁰ bağımsız ve ondan önce gerçekleşen bir sonuçtur.

SONUÇ

Muvazaalı bir irade beyanı söz konusu olduğunda, gerçek irade ve beyan arasında kasıtlı bir farklılık bulunmaktadır. Muvazaalı irade beyanı, bu özellik itibarıyla böyle bir farklılığın bulunduğu diğer hallerden herhangi bir farklılık arz etmez. İrade beyanının varlığı ve yorumlanması bakımından belirleyici olan, irade beyanının tabi olacağı yorumlama ilkesidir. Başka bir deyişle, irade ve beyan arasında kasıtlı farklılığın bulunduğu her durum, irade beyanının yorumlanması bakımından eşdeğerdir. İrade beyanın tabi olduğu yorum yöntemine göre bu farklılığın sonuçları belirlenecektir.

muvazaa iddiasını isabetsiz olarak kabul etmiştir. Bu kararlar için: AÇIKGÖZ Aslı, “Türk Medeni Kanunundaki Evlatlık İlişisini Kaldırma Hakkının Sınırlandırılması”, **Prof. Dr. Sabih Arkan’a Armağan**, İstanbul, 2019, s. 44.

68 Benzer örnekler: Sendikalar, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 7/I “Kuruluşlar, kurucularının kuruluşun merkezinin bulunacağı ilin valiliğine dilekçelerine ekli olarak kuruluş tüzüğünü vermeleriyle tüzel kişilik kazanır”; Avukatlık ortaklıkları: Avukatlık Kanunu m. 44/B “Ana sözleşmesi tip ana sözleşmeye uygun olarak düzenlenen avukatlık ortaklığı, kurucularının kayıtlı bulunduğu baro yönetim kurulu tarafından Baro Avukatlık Ortaklığı Siciline yazılmasıyla tüzel kişilik kazanır”; Siyasal partiler: Siyasal Partiler Kanunu m. 8/III “Siyasi partiler, aşağıda belirtilen bildiri ve belgelerin, İçişleri Bakanlığına verilmesiyle tüzelkişilik kazanırlar.”

69 Aksi yönde, ortaklık sözleşmesinin teknik olarak iki taraflı sözleşme niteliği taşımadığı için muvazaaya elverişli olmadığı görüşü: KENDİGELEN Abuzer, “Sanayi ve Ticaret Bakanlığının İçticaret 1995/1 Sayılı “Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluş ve Anasözleşme Değişikliği İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ”inin Hukuki Açısından Değerlendirilmesi”, **İÜHF M C. 55 S. 1-2 (1996)**, s. 314 dn. 40; BAHTİYAR Mehmet, **Anonim Ortaklık Anasözleşmesi**, İstanbul, 2001, s. 86. Alacaklılardan mal kaçırmak için yeni ortaklık kurularak faaliyetlerin bu ortaklıkla yürütülmesi olasılığına dair değerlendirmeler: AKINCI, **Mal Kaçırma**, s. 657-659.

70 TTK m. 353 hükmüyle anonim ortaklıklarda, TTK m. 644/I(b) ile limited ortaklıklarda, KoopK. m. 98 ile kooperatiflerde tescile iyileştirici etki tanınmıştır. Diğer ticaret ortaklıklarında bu yönde açık bir hüküm yoktur. Anonim ortaklıklar açısından: KIRCA İsmail/ŞEHİRALİ ÇELİK Feyzan Hayal/MANAVGAT Çağlar, **Anonim Şirketler Hukuku Cilt 1**, Ankara, 2013, s. 304 ve 361. Aynı şekilde, vakıflarda MK m. 103/II (DEMİRSATAN Barış, “Vakıf Tüzel Kişiliği Bakımından Tescilin İyileştirici Etkisi ve MK m. 103/II Hükümünün İşlevi”, **İÜHF M C. 75 S. 1 (2017)**, s. 342), derneklerde MK m. 60 ile iyileştirici etki tanınmıştır.

İrade kuramının uygulandığı ve kural olarak yöneltmesi gerekmeyen irade beyanlarında, hukuki sonuç gerçek irade doğrultusunda doğduğu için beyan sahibinin gerçekte beyan ettiği işlemi yapma iradesi yoksa hukuki işlem doğmaz. Güven kuramının uygulandığı yöneltmesi gereken irade beyanlarında ise muhatap, beyan sahibinin gerçek iradesini bildiği veya MK m. 2 uyarınca bilebileceği ölçüde hukuki sonuç gerçek iradeye koşut olarak doğar. Bu olasılıkta gerçek irade, beyan edilen işlemin hukuki sonuç doğurmaması yönündeyse, irade beyanı hukuken yoklukla malul olur. İstisnai olarak beyan kuramının uygulandığı tanıma veya evlenme gibi hukuki işlemlere yönelik irade beyanları ile gerçek iradenin irade beyanının sonuç doğurmaması yönünde olduğu halde resmi makama yöneltildiği için resmi makam açısından beyan kuramının uygulandığı durumlarda da gerçek irade ve beyan arasındaki kasıtlı farklılık iddiaları dinlenebilir değildir. Aynı sonuç, resmi makama yöneltmediği halde, bazı hukuki sonuçlarının gerçekleşmesi için resmi makama sunulması gerekli olan irade beyanları için de geçerlidir.

Buna göre, muvazaa halinde muvazaalı irade beyanının hukuki sonuç doğurmasını engelleyen, irade beyanı sahibi ve muhatapı arasındaki anlaşma değil; gerçek iradenin beyandan farklı olduğunu muhatapın biliyor olmasıdır. Muvazaaya yönelik anlaşma sadece söz konusu bilinme ve bilinmesi gerekme olgusunun en açık örneğini oluşturur. İrade beyanının, gerçek irade ve beyan arasındaki kasıtlı farklılık nedeniyle, güven veya irade kuramı uyarınca gerçek irade yönünde sonuç doğurduğu bütün durumlar özdeşlik göstermektedir. Muvazaa, kavramsal açıdan bu kasıtlı farklılığın muhatapça kesin olarak bilindiği bir durumu gösterir. Bunun dışında, diğer kasıtlı farklılık durumlardan ayrı ve bağımsız bir özellik taşımaz. Gerçek irade hukuki sonuç yaratmak yönünde değilse, irade beyanının gerçek irade yönünde sonuç doğurduğu olasılıkta; beyan, hiçbir sonuç doğuramaz. Başka bir ifadeyle yokluk söz konusudur. İrade beyanı yok olduğu için bu beyanın hükümsüzlüğünü değerlendirmek de söz konusu olmaz.

KISALTMALAR

Al. MK	:	Alman Medeni Kanunu
ATF	:	Arrêts du Tribunal Fédéral
C.	:	Cilt
c.	:	Cümle
dn.	:	Dipnotu
FMK	:	Fransız Medeni Kanunu
HD.	:	Hukuk Dairesi
HGK.	:	Hukuk Genel Kurulu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İFM	:	İsviçre Federal Mahkemesi
İÜHFEM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JdT	:	Journal des Tribunaux
Karş.	:	Karşılaştırınız
KoopK.	:	Kooperatifler Kanunu
Lexpera	:	Lexpera Çevrimiçi Hukuk Bilgi Bankası

m.	:	Madde
MK	:	Medeni Kanun
N.	:	Kenar/Paragraf numarası
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
Swisslex	:	Swisslex Çevrimiçi Hukuk Bilgi Bankası
TBK	:	Türk Borçlar Kanunu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
Yarg.	:	Yargıtay

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ Aslı, “Türk Medeni Kanunundaki Evlatlık İlişkinin Kaldırma Hakkının Sınırlandırılması”, **Prof. Dr. Sabih Arkan’a Armağan**, İstanbul, 2019
- ADAY Nejat, **Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa**, İstanbul, 1992
- AKÇAAL Mehmet, “Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşullarına Dair Hükümleri Hakkında Bir İnceleme”, **Gazi Ü. HFD**, C. 18 S. 1 (2014)
- AKINCI Şahin, “Alacaklılardan Mal Kaçırma için Kurulan Yeni Şirkete Müracaat İmkânı Bakımından; Muvazaa, Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması ile Organik Bağ Kavramlarının Elverişliliği ve Yargıtay Uygulamaları”, **SÜHFD** C. 27 S. 3 (2019) (Mal Kaçırma)
- AKINCI Şahin, **Borçlar Hukuku Bilgisi**, Konya, 2016
- AKSOY DURSUN Sanem, “Borçlar Hukukunda “Falsa Demonstratio Non Nocet (Yanlış Niteleme Zarar Vermez)” Kuralının Uygulanması”, **İÜHF** C. 76 S. 1 (2018)
- AKSOY DURSUN Sanem, “Sözleşmenin İçeriği; Sözleşmelerin Yorumu, Muvazaalı İşlemler”, **Prof. Dr. İsmet Sungurbey’e Armağan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Konferansları I**, İstanbul, 2014
- ALTAŞ Hüseyin/KURT Leyla M., “İnançlı İşlemler”, **İNÜHFD** C. 2 S. 2 (2011)
- ANTALYA O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 2015
- ANTALYA O. Gökhan/TOPUZ Murat, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2016
- ATAAY Aytekin, **Borçlar Hukukunun Genel Teorisi Birinci Yarım**, İstanbul, 1981
- ATAMER Yeşim M., “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi – TKHK m. 6 ve TTK m. 55/I(f) ile Karşılaştırmalı Olarak”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu 8 Nisan 2011**, Ankara, 2012
- ATAMULU İsmail, **Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa**, Ankara, 2017
- ATLI Banu, **Ölüme Bağlı Tasarrufların Hükümsüzlüğü ve Hükümden Düşmesi**, Ankara, 2017
- AYDEMİR Fatih, **Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi**, İstanbul, 2017
- AYİTER Nuşin/KILIÇOĞLU Ahmet M., **Miras Hukuku**, Ankara, 1993
- BAECK Ulrick, **Das Scheingeschäft, ein fehlerhaftes Rechtsgeschäft**, Würzburg, 1988
- BAHTİYAR Mehmet, **Anonim Ortaklık Anasözleşmesi**, İstanbul, 2001
- BELEN Herdem, **6098 sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh)**, İstanbul, 2014
- BK-Yazar SOYADI Adı, **Berner Kommentar**, Bern (İlk atıflarda yazar ad soyadı ile basım yılı verilmiştir.)
- BOEMKE Burkhard/ULRICI Bernhard, **BGB Allgemeiner Teil**, Berlin, 2014
- BORK Reinhard, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs**, Tübingen, 2016
- BUCHER Eugen, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht**, Zürich, 1988
- BUFFELAN-LANORE Yvaine/LARRIBAU-TERNEYRE Virginie, **Droit civil Les obligations**, Paris, 2017

- BURCUOĞLU Haluk/BARLAS Nami, “İsviçre Federal Mahkemesinin Açık Artırma ile Satım ve Danışıklı (Muvazaah) İşlem Hakkındaki 4.11.1986 tarihli Kararının Değerlendirilmesi”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi** S. 17 (1988)
- CABRILLAC Rémy, **Droit des obligations**, Paris, 2016
- CANSEL Erol/ÖZEL Çağlar, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Ankara, 2017
- CR-Yazar SOYADI Adı, **Commentaire Romand – Code des Obligations Art. 1-529**, Basel, 2012
- ÇABRİ Sezer, **Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 495-574) Cilt I**, İstanbul, 2018
- DEMİRSATAN Barış, “Vakıf Tüzel Kişiliği Bakımından Tescilin İyileştirici Etkisi ve MK m. 103/II Hükmünün İşlevi”, **İÜHFMD C. 75 S. 1** (2017)
- DEMİRSATAN Barış, **Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Sözleşmenin Haksız Olarak Sona Erdirilmesi**, İstanbul, 2019
- DOĞANAY Y. Ümit, **Âdi Şirket Akdi**, İstanbul, 1968
- DURAL Mustafa/ÖĞÜZ Tufan/GÜMÜŞ M. Alper, **Aile Hukuku**, İstanbul, 2020
- DURAL Mustafa/SARI Suat, **Temel Kavramlar ve Medenî Kanununun Başlangıç Hükümleri**, İstanbul, 2015
- DURDURUN KARAHAHMETOĞLU Şeyda, “Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods”, **Law&Justice Review** Sayı: 14 Yıl: 8 (2017)
- ELLENBERGER Jürgen, **Palandt Bürgerliches Gesetzbuch**, Münih, 2018 (BGB §116, 117, 118)
- ENGEL Pierre, **Traité des obligations en droit suisse**, Bern, 1997
- ERDÖNMEZ Güray, **Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali**, İstanbul, 2017
- EREN Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2019
- ERGEÇ Işıl, “Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Yorumlanması”, **İÜHFMD C. 73 S. 2** (2015)
- ERGÜNE M. Serkan, **Taşınır Mülkiyeti**, İstanbul, 2017 (Taşınır Mülkiyeti)
- ERGÜNE M. Serkan, **Vasiyetnamenin Yorumu**, İstanbul, 2011
- ESENER Turhan, “Borçlar Hukuku Sistemimize Göre Akitlerin İnikadında İtimat Prensibinin Ehemmiyeti”, **AÜHFMD C. 9 S. 3** (1952) (İtimat)
- ESENER Turhan, **Türk Hususî Hukukunda Muvazaalı Muameleler**, İstanbul, 1956 (Muvazaa)
- ESENER Turhan/GÜNDOĞDU Fatih, **Borçlar Hukuku I**, İstanbul, 2017
- FAVRE Pascal G., **Le transfert conventionnel de contrat**, Zürih-Basel-Cenevre, 2005
- FEYZİOĞLU Feyzi N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 1976
- FLUME Werner, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts Zweiter Band Das Rechtsgeschäft**, Berlin, 1992
- GAUCH Peter/SCHLUEP Walter R./SCHMID Jörg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil Bd. I**, Zürih, 2008
- GRUBER Michael/SPROHAR-HEIMLICH Helga/SCHUEBA Elisabeth, “§16 Die letztwillige Verfügung”, **Erbrecht und Vermögensnachfolge**, Viyana, 2010
- GUHL Theo/KOLLER Alfred, **Das Schweizerische Obligationenrecht**, Zürih, 2000
- HATEMİ Hüseyin, **Miras Hukuku**, İstanbul, 2018
- HATEMİ Hüseyin/GÖKYAYLA K. Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, İstanbul, 2017
- HONSELL Heinrich, **Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I**, Basel, 2015 (Art. 2 ZGB)
- HUGUENIN Claire, **Obligationenrecht Allgemeiner und Besonderer Teil**, Zürih, 2014
- İNAN Ali Naim/ERTAŞ Şeref/ALBAŞ Hakan, **Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku**, İzmir, 2012
- İNAN Ali Naim/YÜCEL Özge, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2016
- İstŞ-SEROZAN Rona, **İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu**, Cilt I, İstanbul, 2019 (TBK m. 1)
- KANIŞLI Erhan, **Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma**, İstanbul, 2018

- KARAYALÇIN Yaşar, “Muvazaa (Danışık) – Hileli Anlaşma – Miras Bırakanın Muvazaası”, **Prof. Dr. Selâhattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999
- KENDİGELEN Abuzer, “Sanayi ve Ticaret Bakanlığının İçticaret 1995/1 Sayılı “Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluş ve Anasözleşme Değişikliği İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ”inin Hukuki Açılan Değerlendirilmesi”, **İÜHF M C. 55 S. 1-2** (1996)
- KILIÇOĞLU Ahmet M., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2018
- KIRCA İsmail/ŞEHİRALİ ÇELİK Feyzan Hayal/MANAVGAT Çağlar, **Anonim Şirketler Hukuku Cilt 1**, Ankara, 2013
- KİPER Osman, **Öğreti ve Uygulamada Muvazaa**, Ankara, 1995
- KOCAYUSUPPAŞAOĞLU Necip, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm I**, İstanbul, 2014
- KOCAYUSUPPAŞAOĞLU Necip, **Güven Nazariyesi Karşısında Borç Sözleşmelerinde Hata Kavramı**, İstanbul, 1968 (Hata)
- KOCAYUSUPPAŞAOĞLU Necip, **Miras Hukuku**, İstanbul, 1987
- KOCHENDÖRFER Thomas, **Die Begründungsbedürftigkeit der Ausübung zivilrechtlicher Gestaltungsrechte**, Göttingen, 2010
- KOÇ Nevzat, “Türk Medeni Hukukunda ve Roma Hukukunda Hükümsüzlük (=Butlan)”, **DEÜHFD Yıl 2 S. 2** (1981)
- KOSTKIEWICZ Jolanta Kren, **OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht – OFK – Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch)**, Zürih, 2016 (Art. 18 OR)
- KURU Bakı, **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, Ankara, 2013
- KUT Ahmet, **Handkommentar zum Schweizer Privatrecht: Obligationenrecht – Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183 OR**, Zürih, 2016 (Art. 18 OR)
- MEDICUS Dieter/PETERSEN Jens, **Allgemeiner Teil des BGB**, Heidelberg, 2016
- MERZ Hans, **Vertrag und Vertragsschluss**, Friburg, 1992
- MICHAELIS Karl, “Scheingeschäft, verdecktes Geschäft und verkleidetes Geschäft im Gesetz und in der Rechtspraxis”, **Festschrift für Franz Wiaecker zum 70. Geburtstag**, Göttingen, 1978
- NOMER Haluk N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 2020
- OĞUZMAN M. Kemal, **Medenî Hukuk Dersleri**, İstanbul, 1994
- OĞUZMAN M. Kemal/BARLAS Nami, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2018
- OĞUZMAN M. Kemal/ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. I, İstanbul, 2018
- OĞUZMAN M. Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe, **Eşya Hukuku**, İstanbul, 2018
- OKTAY Saibe, “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, **İÜHF M C. 55** (1996)
- ÖZ Turgut, “Kat Karşılığı İnşaat Sözleşmesinde Şekil Sorunları”, **Prof. Dr. Hamdi Yasaman’a Armağan**, İstanbul, 2017
- ÖZSUNAY Ergun, **Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler**, İstanbul, 1978
- ÖZTAN Bilge, **Miras Hukuku**, Ankara, 2018
- ÖZTAN Bilge, **Tüzel Kişiler**, Ankara, 1998
- PEKCANITEZ Hakan/ATALAY Oğuz/ÖZEKES Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara, 2013
- PEKCANITEZ Hakan/ATALAY Oğuz/SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral/ÖZEKES Muhammet, **İcra ve İflas Hukuku**, Ankara, 2012
- PIOTET Denis, **Commentaire Romand Code Civil II Art. 457-977 CC**, Basel, 2016 (Art. 519/520 CC)
- PIOTET Paul, **La formation du contrat**, Bern, 1956 (Formation)
- PIOTET Paul, **Schweizerisches Privatrecht IV Erbrecht**, C. I, Basel, 1978

- POSTACIOĞLU İlhan E., **Gayri Menkullerin Ferağına Müteallik Akitlerde Şekle Riayet Mecburiyeti**, İstanbul, 1945
- REPGEN Tilman, “Abschied von der Willensbetätigung: Die Rechtsnatur der Vertragsannahme nach § 151 BGB”, **Archiv für die civilistische Praxis**, 200. Bd., H. 5 (2000)
- REYMOND Philippe, **La cession des contrats**, Lozan, 1989
- SARIKAYA Murat, **Sözleşmenin Yorumlanması**, İstanbul, 2019
- SAYMEN F. Halit/ELBİR Halid K., **Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler**, İstanbul, 1966
- SCHWENZER Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, Bern, 2016
- SEROZAN Rona, **Medeni Hukuk**, İstanbul, 2015 (Medeni Hukuk)
- SEROZAN Rona, **Tüzel Kişiler Özellikle: Dernekler ve Vakıflar**, İstanbul, 1994
- ŞEKER Muzaffer, **Yazılmamış Sayılma**, İstanbul, 2015
- TAŞKIN Zeynep Damla, **Sözleşmenin Kurulması**, İstanbul, 2020
- TEKİNAY S. Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 1993
- TERCIER Pierre/PICHONNAZ Pascal/DEVELİOĞLU H. Murat, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 2016
- TUNÇOMAĞ Kenan, **Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler**, İstanbul, 1976
- UYAR Talih, “İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu”, **Ankara Barosu Dergisi** S. 2011/1
- UYAR Talih, “Tasarrufun İptali Davası ve Muvazaa, Nam-ı Müstear, İşletmenin Devri, Kanuna Karşı Hile ve Perdeyi Kaldırma Teorisi”, **Ankara Barosu Dergisi** S. 2016/2
- VON TUHR Andreas, **Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts**, C. II/1, Berlin, 1957
- VON TUHR Andreas/PETER Hans, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts Band I (mit Supplement)**, Zürih, 1984
- WOLF Manfred/NEUNER Jörg, **Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts**, Münih, 2016
- YELMEN Adem, “Değiştirme Yasağı”, **İzmir Barosu Dergisi** 2015/3
- YILDIRIM Abdulkерim, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2017
- ZK-Yazar SOYADI Adı, **Zürcher Kommentar**, Zürih (İlk atıflarda yazar ad soyadı ile basım yılı verilmiştir.)